

AMARE NIJAMIJA

INFORMACIJA BAŠE SIKAVUTNE

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

342.726-053.2

AMARE nijamia : si sikavibaskoro halati baš edukacia e
čhavengere nijamia taro 10-12 berša / [autoria Blanka Jamnišek ...
[et al.] ; ilustratori Matjaž Šmidč]. - Ljubljana : Ministeriumi
baš Avrune Bukja ki Republika Slovenia, 2005

ISBN 961-91619-5-5
1. Jamnišek, Blanka
221512192

PENDZARKJERIBE

O manušikane nijamia thaj čhavengere nijamia si univerzalnikane.O raštре si dajatvime te informirinen, sikaven, implementirinen thaj respektirinen olen. I rolja taro maškardzianeskere organizacije si te del takati e raštrenge te pheren pire dajatve baš implementiribe o fundavne manušikane thaj čhavengere nijamia kjerindor turli programe.

Ko nakhlo dešberšipe, o pučibe phanlo sikavibaja o manušikane nijamia ulo jek taro šerutne nukte baši lafikjeriba ko teoretikano, pučaribaskoro thaj praktikano čhani. Ko 2005,o Uniime Nacie šurakjergje i "Sumnaleskira Programa baši Manušikane Nijamengoro Educiribe", o Europakoro Konsili pendzarkjerela i "Europakiri iniciativa baši Demokratia thaj Manušikane Nijamia", thaj o Europakoro Konsili šurargja o "Evropakoro Berš baši Raštralipe Edukacijasar". I Organizacia bašo Višvanipe thaj Barabarbutikjeribe ki Evropa (OSCE), kolate tumari raštrea lela than sar dzeni, jekajekh si pire dajatvencar. Lakoro detrminiribe sine atestikjerdo ko Decembro 2003 ki OSCE-skiri Strategia baši Tiknjaribe Bilačhipa thaj Avibe dici Arakhibe thaj Stabiliteti ko Bišu-Jekto Šelberšipe.

"O deiba zori taro OSCE ko avgo than ka ovel resarimo kori majterni generacia ki te tamirinel pe lengoro haljovibe baši zaruri tari tolerancia thaj o dzanlige taro sansaribe thaj sansaralo barabardzivdipe. Lengere dikhiba thaj perspektive baš avutnipe si o nahtari. Kote so kamla pe, OSCE ka kjerel majzorali rolja ki edukaciakiri umal. Umal savi so si o manušikane nijamia rodelu ulavdi sama."

Ki te nišankjerel pe akaja OSCE-skiri dajatva Slovenia, sar phuv prezidentlukoja ko OSCE ko 2005, mangela te vastlegarel pilot proekteja ko raštре so lena than ko OSCE.Amen sijam but čale so čhinavgjen te len than.

Aso Konvencia baši Čhavengere Nijamia, ratifikuime taro buteder phuvja ko sumnal, thaj aso funda taro šukar praktikano sikavibe ko sloveniakere sikljovne, amen sijam čale te da tumen disave istemalkjeribaskere materialia baši sikavibe e čhavengere nijamia taro 10-12 berša.

Ki Slovenia, o jekajek materiali vazdingja sama thaj taro sikel thaj taro sikavutne.Ievaluaciakiri studia vastlegardi taro Pučaribaskoro Edukaciakoro Instituti ki Ljubljana taro Decembro 2004 dici Januari 2005 (upri funda taro

sikavutnengere džovapia ko pučibutno) sikavga kaj si bareder iranibe ki dikhin taro manušikane nijamia maškar o sikel kola lele than ko proekti. Aso akala rezultatia o sikel majšukar pendžargje e nijamengoro phagipe thaj si majhošutne ko bukja phanle e čavengere nijamencar ki sakodiveskiri sikeljovnakiri praktika. Ko jekajekh vakti, bareder kotor taro sikavutne halile kaj lengere leibaja than ko proekti, ola kamijabikjergje te len pe džipherde džanlipaja kova ka del lenge šajdipe te len than ko avutne esavke proektia phanle e manušikane thaj čavengere nijamencar.

O sikavibaskoro materiali, kole amen daja ko pervazia taro OSCE-skoro pilot proekti, saikjerela pe taro čifti karte kolende si teksti baši čavengere nijamia thaj albumi bašo sikel te kheden o karte. Ko šuru taro pilot proekti, kana šurakjereja sikavibaja, sakova siklo ko klasi lela čučo albumi. Jekhe kartake kjerela pe lafi ki jek lekcia. Ko agor, e sikelenge ačhola o albumi khedime kartencar.

Akaja informativnikani brošura si bašo sikavutne. Ojsaikjerela nesavenasijatia sar te lafikjerel pe bašo bukja kola si saikjerde ko karte thaj si dizajnirime te del arka e sikavutnengje sar te lafikjeren ko teme thaj te vazden minsia baš esavke aktivipa. Akate si thaj patrin taro šajdutne tehnike baši butikjeribe grupaja. Lendor ko esapi o respekti baši fundavne manušikane nijamia taro sakova čavo thaj dživdo manuš, akava sikavibaskoro materiali ka del tumen šajdipe te keren sikavibaskoro čhani savo ka ovel tumengje majšukar. Jek šajdutno čhani si te kjerel pe lafi bašo džovapijalipa paralelnikane e nijamencar thaj te den pe misalia taro sakodiveskoro dživdipe thaj sikeljovnakiri praktika.

Ki akaja brošura, tumen thaj ka arakhen o oficjalnikane lafia tari Konvencia baši Čavengere Nijamia thaj istemalkjeribakiri patrin taro hainga baši ponodorigutne informacie phanle e sikavibaja o manušikane thaj čavengere nijamia. Sar so si i tema baši manušikane nijamengoro educiribe serioznikani thaj džanli, akava sikavibaskoro materiali našti te dromarkjerl sa o relevantna teme thaj o čhania sar te sikaven pe. Odoleske, amen phanljam informacie bašo hainga taro hramome publikacie (lila,lilora th.a) thaj taro internet, ki te istamalkjeren len ponodorig. Ola saikjerena o majdžanle thaj buvleste istemalkjerde informacie taro maškardžijaneskere thaj biradžakere organizacie.

Si amen interesи te šuna baši tumare džanlipa thaj te la komentaria pala tumaro leibe than ko pilot proekti, thaj odoleske hazrikjergjam harno pučibutno. Ko akava čhani mangaja te kheda nesave palune haberia taro sikavutnengoro džanlipe thaj lengoro deibe ko bahankjerdo metodi baši

manušikane nijamengoro educiribe. Akava ka del arka te šukarkjeren pe o sikavibaksere metodia thaj materialia baš avutne generacie.

Akava si bipharo sikavibaskoro materiali savo ka ovel istemalkjerdo sar fundavno halati ko metodia so džiakana egzistirinena thaj halatia sar nevo admi avrijal taro formalnikano sikeljovnakoro dživdipe. Ko phuvja kote so nane aktivipa bašo manušikane nijamengoro educiribe baš akaja target grupa o pilot proketi ka šajdakjerel šuru taro procesi baši manušikane nijamengoro educiribe.

Te leljargja pe thaj vastlegargja pe akava pilot proekti ko čaljaribaskoro čhani ki OSCE-skiri umal, pakjaja kaj ola ka oven šukarkjerde thaj ka džan ponodorig thaj ko avutnipe. Te sikaven pe o manušikane thaj čhavengere nijamia nane salde amari dajatva, numa thaj šukar hošibe so si amen deibe ko sasto zuraribe avutne generacie. Amen pakjaja kaj e manušikane nijamengoro educiribe šaj te haljovel pe sarbarabarutno čhinavibe koleste o fundavno deibe zori sikavela investicia ko avutne dizutne kola si o akanutnipaskere čhave. Čaće pakjaja kaj tumen ka hošinen tumen šukar so lena than ko akava proekti.

METODOLOGIA ŠAJDUTNE TEHNIKE BAŠI BUTI KI GRUPA

DISKUSIA

O diskusie si šukar čhani e sikavutneske thej e siklengje te džidžanen lengoro dikhibe bašo bukja. Akava si but džanlo ko manušiakne nijamengoro educiribe, soske, pendžardo si kaj o sikle thaj agjaar kamla pe te istemalkjeren thaj te analizirinen o bukja korkori. O nevipa, posteria thaj turli studije si istemalkjeribaskere halatia ki te stimulirinen diskusia. Šurakjer pučibaja „so gndineja bašo...?,,

BAZ (brmčibaskere)GRUPE

Akava si istemalkjeribaskoro metodi te na avena tumengje majzorale ideje ki sasti grupakiri diskusia. Roden taro sikle te diskusirinen i tema ko čiftia jek ja duj dakike thaj pal odova te ulaven pe ideje averencar ki grupa. Sigate ka arakhen i atmosfera sar ko „brlja,, pherdi konverzacijaja thaj o sikle sar „brlja,, ka oven pherde ideencar!

BUTI KO TIKNE GRUPE

I buti ko tikne grupe si mujalutni e butikjeribaja ki sahni grupa. Akava si metodi savo dela takati sarinengje te len than thaj te den arka ko zuraribe kooperativnikani timeskiri buti. O gendo tari tikni grupa ka athinel taro praktikane bukja sar so si kobor sahno sikel si barabar thaj kobor than si tumen. Tikni grupa šaj te oven 2 ja 3 sikel, numa majšukar butikjerena 6-8. I buti ki tikni grupa šaj te thavdel dešupandž dakikia, jek ari ja jek dive athinindor taro dendo savali.

Nesavo drom si šukar te vakerel pe e siklengje salde „te diskusirinen baši tema,. Bidikhindor i tema, džanlo si kaj i buti si užeste definirime thaj o sikel si fokusirime ko butikjeribe baši resarinengoro pheribe so rodena pe sar palpalunipe ki sasti grupa. Sar misal, den savali ki forma taro problemi savo kamla pe te čhinavel pe ja sar pučibe saveste kamla pe te džovapikjeren.

TASVIRIA: ČITRAŽIA, KOLAŽIA, ČITRIMEFILMIA, FOTOGRAFIE

„O tasviri vakerela milja lafia, -O jakhdikhibaskere tasviria si baretakatea halatia sar baši arakhibe informacie agjaar baši vazdive interesu. Ikjeren ki godi thaj kaj o čitribe si džanli minsia baši korkori-sikavibe thaj komunikacia, na salde baš odola kolengoro gndipaskoro stili si jakdikhibaskoro numa thaj baš okola kola nane but zorale ko piro verbalnikano sikavibaskoro čhani.

MEDIUMIA: GAZETE, RADIO, TELEVIZIA, INTERNET

O mediumia si bidošalo haing baši lačho diskusiakoro materiali. Sakana si interesnikane te diskusirinel pe baši saikjerin so si sikavdi thaj te analizirinen pe o asaria thaj o stereotipia.

FILMIA, VIDEO THAJ RADIO KHELINA

O filmia, video thaj radio khelina si baretakatea halatia baši manušikane nijamengoro educiribe thaj popularnikane maškar o terno džijani. Diskusia pala dikhube filmi kamla pe te ovel lačhi šurakjeribaskiri nukta baš avutni buti. Bukja baši lafikjeribe si e siklengiri avguni reakcia ko filmi, kober paše sine dži..realnikano dživdipe, sine li o rolje sikavde realistikane, ja dikhena li sine te anglikjeren jek ulavdi politikani ja etikani dikhibaskiri nukta.

BAROGOLJALIPE

Barogogjalipe si čhani baši pendžarkjeribe nevo subjekti, te motivirinel kreativiteti thaj te vakeren pe buteder ideje but sigate. Šaj te istemalkjerel pe baši čhinavibe specifikano problemi ja baši džovapikjeribe ko pučibe.

Instrukcie:

- Kjeren čhinavibe baši tema so mangena te lafikjeren thaj formulirinen la sar pučibe kole sile buteder šajdutne džovapia.
- Hramonen o pučibe ko than kote sarine ka šaj te dikhen ole.
- Roden taro sikel te gndinen nesave ideje thaj te hramonen o ideje kote sakova ka šaj te dikhel olen.
Odova šaj te oven salde lafia ja tikne lafjora.
- Čhinaven o barogogjalipe kana ka ačhoven bizo ideje thaj pal odova
- Džan ko bahania,rodindor komentaria.

Notikjeren akala bukja:

- Hramonen SAKOVA bahani.Butdroma,o majkreativnikane bahania si majistemakjeribaskere thaj interesnikane!
- Khoni na kamla pe te komentirinel ja adalatkjerel so si hramome dži agor, ja te vakjerel jekajekh ideje kola sine vakjerde.
- Kjeren talemia sakova te del sa pestar
- Den tumare ideje salde kana si zaruri te takatikjeren i grupa.
- Te si o bahani biužo,roden užo vakjeribe.

HRAMOVIBE KO DUVARI

Akaja si forma taro barogojalipe. O sikel hramona o ideje ko tikne kotora lil(misal Post-its) thaj umlavena len ko duvari. O anglunipe taro akava metodi si kaj o sikel šaj te bešen thaj te umdinen mudreste korkori angleder te len asari taro averengere ideje, thaj o kotora lil šaj te oven čhivde sar arka baši baregogjalipaskere ideje.

ROLJENGIRI KHELIN

Roljengiri khelin si tikni drama kheldi taro sikel.Trujal so o manuša po angledžanlige čhivena le ko situacie taro roljengoro khelibe, akava majbut si improvizacia. Leskiri resarin si te pašakjeren pe o čhipote kola si bipaše e siklengje.E roljengoro khelibe šaj te šukarkjerel e situaciakoro haljovibe thaj te takatinel i empatia maškar odola kola si olate saikjerde.

- E roljengere khelina si turli taro simulacie thaj trujal so o merdeveni šaj te saikjerel tikne drame kola but droma si sar skripte thaj lende nane improvizaciakiri digra.
- O moldipe taro roljengere khelina si odova so ola imitirinena o čačutno dživdipe. Ola šaj te andaren pučiba kolende nane fundavno džovapi, sar misal baši čačutno thaj bičačutno vjavahri taro karakteria. Te len pe bareder nevedžanlipa, istemalkjeribaskiri tehnikia, si te rodel pe taro sikel te trampinen pe rolje.

E roljengere khelina kamla pe te istamalkjeren pe ulavde hošinencar. Avgo, fundavno si kaj e siklen si len vakti ko agor te ikljon tari rolja. Dujto, sakova kamla pe te respektirinel e individualcongere hošiba thaj e grupakiri socialnikani struktura. Sar misal, i roljengiri khelin baši bišajdipaskere manuša kamla pe te esapikjerel o fakti kaj nesave siklen silen bišajdipa (šaj si bidikhle) ja šaj te ovel len jeria ja paše amala kola si bišajdipencar. Ola na kamla pe te hošinen pe mazuni, te čhiven pe zoreja te sikaven pe ja te marginalizirinen pe. Te čhipotingja pe odova, haljoven le serioznikane (afikjeren tumen, čhiven i tema sar misal, th.aver). Jekajekh,oven minsale bašo stareotipia. E roljengere khelina sikavena so o participantia gndinena baš aver manuša lengere „šajdipaja,, te khelen thaj te imitirinen len. Akava jekajekh kjerela o aktivipa te oven bahlane! Šaj ka ovel istemalkjeribaskoro te harnjarel pe i tema pučibaja, „umdineja li kaj čače si esavke o manuša kolen khelgjan,,. Edukativnikane si sakana te sikaven e siklengje te oven minsale sakanutno kritikano informacinegoro dikhibe. Tumen šaj thaj te pučen taro participantia kotar si lenge o informacie upri kolende tamiringje o karakteri.

SIMULACIE

O simulacie šaj te oven phare baši saikjerin taro roljengere khelina sakoneske. Ola na šajdakjerena e manušengje te dživdinkjeren o ikjeribaskere situacie ki jek šukar atmosfera. O simulacie but drom rodena digra taro emocionalnikano saikjeribe,kola kjerena len zorale halatia. O sikeljona na salde pe šerencar thaj vastencar numa thaj pe vilencar.

O harne vakjeriba si but džanle pala ki simulacia.o khelutne kamla pe te diskusirinen bašo pire hošiba,soske čhinavgje te len than ki akcia so uli, save čačipa leljargje, thaj kobor leljaribaskje si nesave čhinaviba so sine lende. Lengje kamla pe te del pe arka ko kjeribe paralele maškar so dživdinkjergje thaj i čačutni situacia ko sumnal.

- Tumen šaj te pučaren majbut baši butikjeribaskere tehnike ki grupa ki publikacia taro Europakoro Konslieskoro KOMPAS, kova arakhela pe ko dujto kotor tari brošura pala ko anav „DŽIPHERDE HAINGA BAŠ EDUKACIA BAŠO ČHAVENGERE THAJ MANUŠIKANE NIJAMIA,,

E UN Konvencia baši Čhavengere Nijamia vakjerela kaj čhavo sakova dživdo manuš teli pherdeberša. Amen, o čhave sijam nijamea te džana amare nijamia. Sa o phuvja si dajatvime te respektirinen e čhavengere nijamia thaj te arakhen amare lunge-vakteskere interesia.

Džipherdi informacia: (Dženo 1 tari Konvencia baši Čhavengere Nijamia)

O sikavutno dela dži džanlipe e čhavengje baši Konvencia baši Čhavengere Nijamia leljardi tari Generalnikani Asambleja taro UN. O sikavutno kamla pe te sikavel o lunge-vakteskere interesia, kola ka andaren dži dizutnengoro nišankjeribe ko nijamia.

Šajdutne aktivipa: diskusie thaj šajdutno kjeribe „posteri taro nijamia,,

- Save džanlipaja si te ovel pe manuš?
- Soske siamen ničaja thaj kanunia?
- Soske e čhaven si len ulavdo dokumenti kova garantirinela lengere nijamia?
- Kola nijamia si garantirime e Konvencijaja baši Čhavengere Nijamia? (o čhave ki grupa te vakeren o gendo taro nijamia so šendžarena, pala ko raporti tari grupa šaj te kjerel pe barabarutno posteri taro čhavengere nijamia)
- Kana pendžarkjergjam amen akale nijamencar?
- Sar thaj kote šaj te la buteder informacie baš amare nijamia?
- Kola si amare lunge-vakteskere interesia?) o čhave te vakeren o gendo taro lengere interesia, te komparirinen olen maškar peste)

Amen, o čhave, sijam nijamea te dživdina, dživdinkjera thaj te zurara amen. Si amen nijami ko adekvatno habe thaj užo piibaskoro-pani.

Džipherdi informacia: (Džene 6 thaj 27 tari Konvencia baši Čavengere Nijamia).

O nijami si taro fundavno džanlige thaj saikjerela pe ki Generalnikani Asambleja taro UN ulavde samaja. O sikavutno šaj te notikjerel o džovapijalipe taro publikane šerutne thaj avtoritetia ko akale nijamengoro garantiribe.

Šajdutno aktivipe: hramovibe ko duvari thaj diskusia

- So kamla pe baši jekhe čaveskoro zuraribe(višvanibe,habe,pani,edukacia)?
- Save džanlipaja si o adekvatno habe thaj užo piibaskoro-pani?
- Soske akava nijami si odobor džanlo?
- Pendžareja li čipote kote akala nijamia name garantirime e čavengje(kote)?
- Ko kamla pe te pomaškarel lenge thaj ko savo čhani šaj amen te pomaškara lenge?

Taro bijanibe, si amen nijami te ovel amen anav thaj te roda naionaliteti, bidikhindor kote arakhaja amen.

Džipherdi informacia: (Džene 7 thaj 8 tari konvencia baši Čhavengere Nijamia) O sikavutno šaj te diskutirinel baši džanlipa taro anava sar kotor taro jekhinakoro identiteti. Pala ki diskusia bašo lokalnikane anava, šaj thaj baši maškardžijaneskere anava thaj bašo raštralipe te diskutirinel pe.

Šajdutno aktivipe: diskusia anglat sumnaleskiri karta:o sikavutno sikavela e OSCE-skiri umal taro 55 phuvja, vakjerindor kaj o čhave sakone thaneste sikljona baši čhavengere nijamia(sakone si le nijami bašo anav thaj raštralipe) thaj prezentirindor nekobor čhipote

- Save džanlipaja si tumaro anav?
- Pendžarena li čhaven kolen nane len anav ja raštralipe; šungjen li nekana bašo čhave kolen nane bijandolil;soske odova si odobor negativnikane?

Amen, o čhave, sijam nijamea te dživdina amare dajencar thaj dadencar, jeriencar thaj odolencar kola majšukar dajanena pe baš amende.

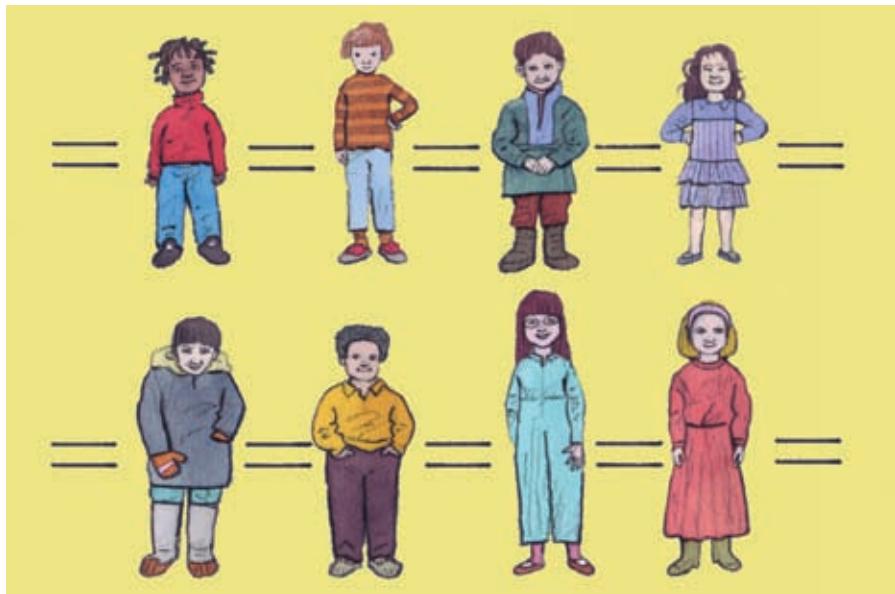
Džipherdi informacia: (Džene 5, 9 thaj 18 tari Konvencia baši Čhavengere Nijamia)

Akate,o principi baši majšukar čhaveskoro interesи šaj te ovel sikavdo, akava nijami si džikjerdo ko detalia ko Dženo 3 tari Konvencia baši Čhavengere Nijamia.te dživišvankjerel pe e čhavengoro višvanipe thaj leskoro majšukar interesи, nesavo drom šukar si o čhavo te ovel dur tari pi familia ja taro leskoro arakhutno.

Šajdutne aktivipa: baz(brmčibaskere) grupe thaj diskusie

- Save čhania familia pendžarena (turli bare familie, turli numero čhave, familie jekhe jerjea, nekobor generacie dživdinena barabar th.aver)?
- Save džanlipaja si o jeri/arakhutno te arakhel amen ko majšukar čhani? Ko savo čhani?
- Ko arakhela amen?

Nikas nane le nijami te kjerel diskriminacie e čhavengje upri funda taro amare poleskere, rasakere, čhibjakere, religiakere, ja nacionalnikane ja etnikane darhia.

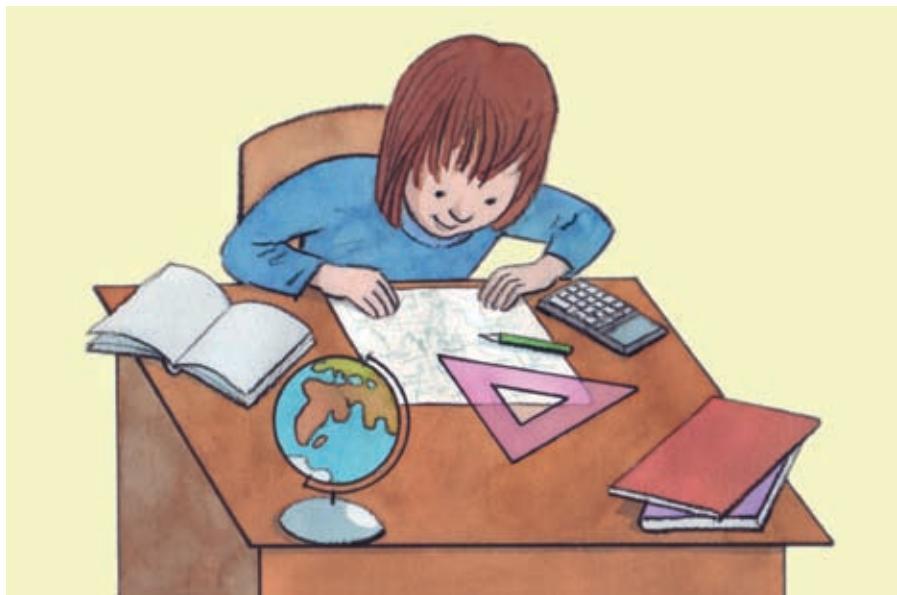

Džihperdi informacia: (Dženo 2 tari Konvecnia baši Čhavengere Nijamia)
O maškardžianeskere legalnikane instrumentia, kote preperela thaj i Konvencia baši Čhavengere Nijamia, si upri funda taro principi tari bi-diskriminacia. Phanlo akale Konvencijaja, sa o čhave kamla pe te hošinen sa o nijamia thaj tromalipa.

Šajdutno aktivipe: diskusia, mediumengere informacie šaj te istemalkjeren pe.

- O sikavutno stimulirinela e čhaven te gndinen ko avazi baši turlipa ko sumnal; kola rase, čhibja, religie, nacie thaj etnikane grupe pendžaraja?
- I diskusia kamla pe te orientirinel pe kori leibe ki godi o jekhakjekipe thaj turlipengoro respektiribe, thaj kori fakti kaj sakone thaneste, neko si jabandžija.
- Kote si o turlipa maškar amende? (misal. ko klasi)?
- Ko savo čhani sijam jekhajekh maškar amende?

Amen, o čahev, sijam nijamea ki edukacia thaj bilovengiri fundavni edukacia.

Džipherdi informacia: (Džene 28 thaj 29 tari Konvencia baši Čhavengere Nijamia)

O garantiribe taro akala nijamia si upri funda taro principi taro jekhajekhutne šajdipa.

Šajdutne aktivipa: buti ko tikne gruoe, diskusia

- Soske i edukacia si džanli?
- Džana li sa o čhave ko tire berša ki sikljojni?
- Si li neko ko na džala ki sikljojni thaj soske (akate, nekote averthe, ko jabane phuvja)?
- Sar ka višvankjere tut kaj sa o čhave ko sumnal šaj te len pe fundavne edukaciju; soske si akava bare džanlipastar?

Šunen amen, e čhaven, soske si amen nijami ko vakjeribe amaro gndipe.

Džipherdi informacia: (Džene 12, 13, 14, 15 thaj 17 tari Konvencia baši Čhavengere Nijami)

Sar džipheribe o nijamia baši vakjeribe, e čhavengje si garantirime sa o avera fundavná nijamia thaj tromalipa, sar so si tromalipe bašo khedipe , minsa, religia thaj resibe dži informacie.

Šajdutne informacie: diskusia ki alusardi tema (filmia, video thaj radio khelina šaj te oven istemalkjerde)

- Sakova vakjerela piro gndipe baš alusardi tema, sakova šunela sakone.
- Kjer diskusia bašo: soske si but džanlo te vakjere to gndipe thaj te šune averen?
- Sar šaj o bare manuša te šunen to gndipe?
- Soske o dizutnengere nijamia si but džanle?

Amen, o čhave, sijam nijamea baši sastipaskere arakhibaskere servisia.

Džipherdi informacia: (Dženo 24 tari Konvensia baši Čhavengere Nijamia)

Šajdutne aktivipa: roljengere khelina, hramovibe ko kartoni thaj diskusia

- Sakova čavo anavkjerela thaj čitrakjerela kote si zaruri nedicinakiri arka (ola šaj te khelen rolje taro daja thaj dada thaj doktoria); o sikavutno genela o bahankjerde nasvalipa taro kartoni
- Kjer diskusia: Respektirinela li pe o nijami baši sastipaskiri arka e čhavengje? Te na, ko kamla pe te garantirinel e čhavengje akava nijami?

O čhave ulavde zarencar si nijamea ki specialnikani arka.

Džipherdi informacia: (Dženo 23 tari Konvencia baši Čhavengere Nijamia)

O sikavutne vakjerenia e čhavengje soske e čhavengje ulavde zarencar kamla pe specjalnikani arka thaj sar nekana o čhave si turli baš odova sar sine bijande ja baš aver bukja kola šaj te čhipotinen pe lenge.

Šajdutno aktvipe: diskusia

- Kola si čhave ulavde zarencar (kjeran patrin taro bičajdipa sar so si thaj „o garavde bišajdipa,, thaj o hendikepi-badanikano, psihologikano, socialnikano)?
- Sar šaj akala čhave te len i specialnikani arka so si lenge zaruri?
- Sar šaj te pomaškarel pe lenge ki te ovel len norlannikano socialnikano dživdipe thaj te len than ko ničalo normalnikano klasi?

Amen o čhave, te sijam našutne ja jabandžie ko trinta phuvja, si amen nijami ki zarurime arka thaj arakhibe.

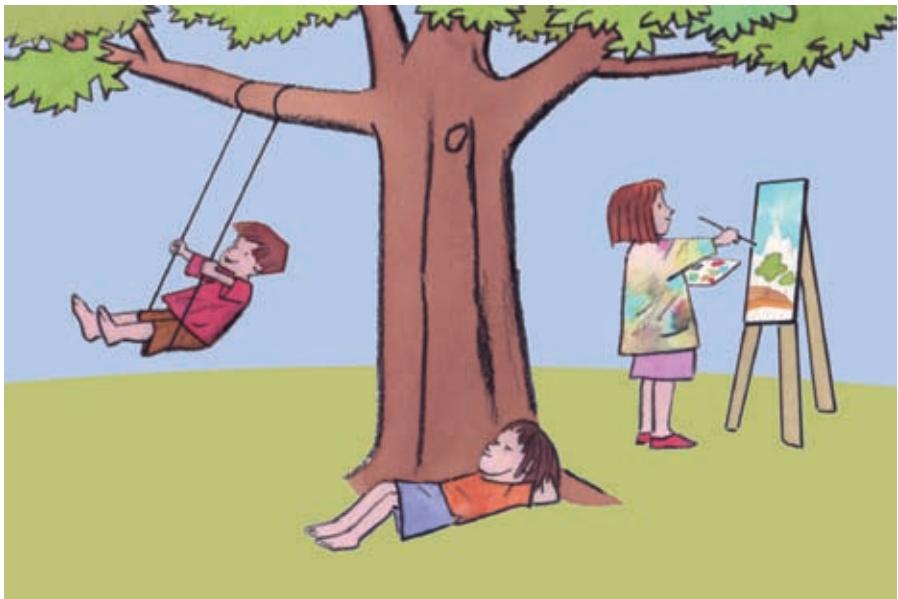

Džipherdi informacia: (Džene 20 thaj 22 tari Konvencia baši Čhavengere Nijamia)

Šajdutno aktivipe: diskusia upri funda taro akanutno zuraribe thaj nevipa taro mediumia

- Kola si našutne, azileskere rodutne, thaj jabandžie?
- Pendžareja li nekas lendar? Kotar si ola?
- So si lenge majbut zaruri; ko šaj te del lenge arka thaj sar?
- Sar šaj amen te pomaškara lenge (t eavela neko lendar ja arakhela pe maškar amende)?

Amen, o čhave, sijam nijamea te dajana amen, te khela amenge thaj te ova astarde rekreaciakere aktivipencar.

Džipherdi informacia: (Dženo 31 tari Konvencia baši Čhavengere Nijamia)

Šajdutne aktivipa: čitribe thaj diskusia; sikavibe o čitražia (sar misal ko klasi, ki sikljojni)

- O čhave čitrinena so mangena te keren ko piro tromalo vakti
- Sakova sikavela thaj vakjerela so si ko čitraži
- O sikavutno genela o majmangle aktivipa ki tabla
- O sikavutno legarela i diskusia kor odova so si tromalo vakti thaj soske si džanlo

Amen, o čhave, sijam nijamea ko arakhibe taro sa o forme baši čelalipe thaj bilačho istemalkjeribe.

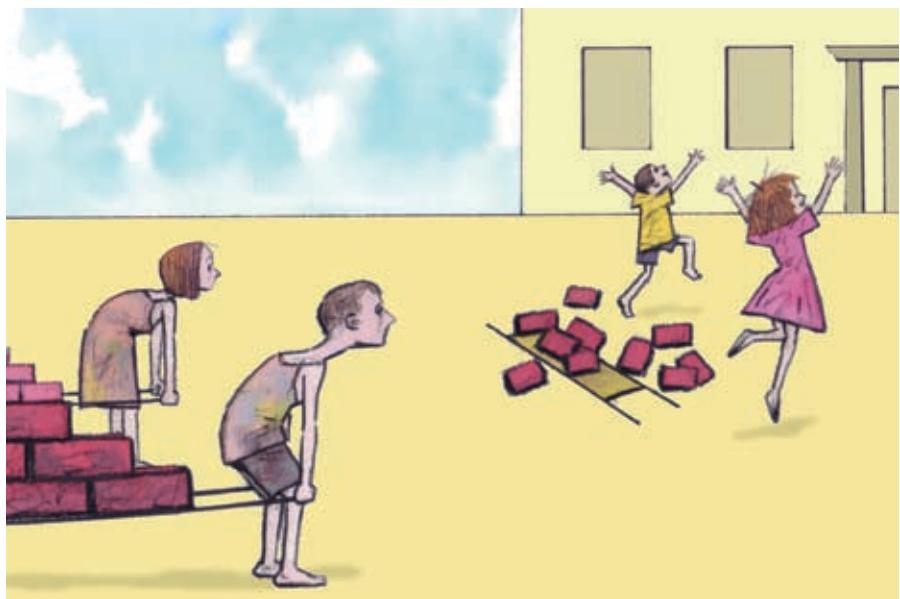

Džipherdi informacia: (Džene 33, 34, 35, 36, 37 thaj 38 tari Konvencia baši Čavengere Nijamia)

Šajdutne aktivipa: diskusia thaj hramovibe ko duvari

- Save čhania čelalipe pendžarena (badanikano thaj psihologikano)?
- Kola si čelale manuša, kola si kurbania?
- Ko kamla pe te arakhel e čhaven taro čelalipe?

Amen, o čhave, na kamla pe te ova istemalkjerde sa udžuzi bukjakoro takati, ulavdo na ko esapi taro amaro siklanakoro džaibe.

Džipherdi informacia: (Dženo 32 tari Konvencia baši Čhavengere Nijamia)
O sikavutne kamla pe te višvankjeren pe kaj o čhave haljovena o turlipe maškar kjeribe bukja kola si phanle lengere džovapijalipaja sar džene ki familia thaj o ovibe ekspoloatirime.

Aktivipe: diskusia

- Tumen o čhave, pomaškarena li khore thaj save savalia kjerena?
- Pendžarena li čhaven kola na džana ki sikljeni sebepi so zoreja čhvde te kjeran buti?
- Sostar akala čhave si cidime?

KONVENTENCIA BAŠI ČHAVENGERE NIJAMIA

Leljardi thaj puterdi baši hramovibe, ratifikacia thaj leibe akcesi tari generalnikani Asamblejakiri rezolucia 44/25 ko 20 Novembro 1989
Khuvdi ko takati 2 Septembro 1990, ko haljovibe e dženeja 49

Preambula

E Raštrengoro leibe than ki akanutni Konvencia
Lendor ko dikhube, kaj ko haljovibe e principencar leljarde ko Phanlolafi
taro Uniime Nacie, o pendžarkjeribe taro garvasijalipe thaj taro jekhutno thaj
bicidipaskoro nijami sa e dženengje taro manušikane familie si te fundirinel
pe tromalipe, čačutnonijami thaj sansari ko sumnal,

Ikjeroindor ki godi kaj o manuša taro Uniime nacie silen ko Phanlolafi,
reafirmacija tari lengiri pakjiv ko fundavne manušikane nijamia thaj
ko garvasijalipe thaj ko dibe zoria tari manušikani jekhin, činavgje te
promovirinen socialnikano anglunipe thaj majšukar standardia baši dživdipe
ko buvleder tromalipe,

Pendžarkjerindor kaj ki Uniime Naciengiri Univerzalnikani Deklaracia baši
Manušikane Nijamia thaj ki Maškardžijaneskiri Konvencia baši Manišikane
nijamia, proklamirime si thaj haljovo kaj sakova si nijamea ko sa o nijamia
thaj tromalipa ko odova dikhube, bizo savo te ovel turlipe, sar so si rasa, poli,
čib, religiakoro, politikano ja aver gdniipe, nacionalnikane ja socialnikane
darhia, plesutnipe, bijanibe ja aver statusi,

Dendor pe godi ko odova, ki Univerzalnikani deklaracia baši Manušikane
Nijamia, o Uniime Nacie proklamiringje kaj o čavoripe si phanlo e
specialnikane arkaja thaj pomaškaribaja,

Džanindor kaj i familia, sar fundavni grupa ko sasoitnipe thaj naturakoro
trujalipe baši bajrovibe thaj šukaripe sa pire dženengje thaj majbut e
čavengje, kamla pe te legarel i zarurime arka thaj arakhibe ki te šaj ko sahno
te pherel po džovapijalipe ki khedin,

Pendžarkjerindor kaj o čavo, baši sahno thaj harmoniakoro zaruribe baši
leskoro ja lakoro personaliteti, kamla pe te barjol ko familiakoro trujalipe, ki
atmosfera taro lošalipe, kamibe thaj haljovibe.

Lendor ko dikhibe kaj o čavo ko sahno kamla pe te ovel hazrikjerdo te dživdinel individualnikano dživdipe ko sasoitnipe, thaj te pašakjerel pe leske o ruhi taro ideje proklamirime ko Phanolafi taro Uniime Nacie, ulavdo te ovel terbijatkjerdo ko ruhi bašo sansari, garvasijalipe, tolerancia, jekhajekhipe thaj solidariteti.

Ikjerindor ki godi kaj o zaruri te sikavel pe ulavdi arka e čhaveskje sine vakjerdi ki Ženevakiri Deklaracia baši Čhavengere Nijamia ko 1924 thaj ki Deklaracia baši Čhavengere Nijamia leljardi tari Generalnikani Asambleja ko 20 Novembro 1959 thaj pendžarkjerdi ki Univerzalnikani deklaracia baši Manušikane nijamia, ko Maškardžijaneskoro Phanolafi baši Dizutnengere thaj politikane Nijamia (majbut ko džene 23 thaj 24), ki Maškardžijenskoro Phanolafi baš Ekonomikane, Socialnikane thaj Kulturnikane Nijamia majbut ko dženo 10) thaj ko statutia thaj moldime instrumentia ko specializirime agencie thaj maškardžijaneskere organizacie utsavakjerde ko čhavengoro šukaripe.

Ikjeridnor ki godi kaj, sar so si sikavdo ki Deklaracia baši Čhavengere nijamia, „o čavo, sebepi leskoro badanikano thaj mentalnikano bibajrovibe, si zazureja baši specialnikane arakhutne thaj arkakere dendutne, kote preperena thaj zarurime kanuneskoro arakhibe, angleder thaj pala ko bijanibe,,.

Dendor pe godi kobor i Deklaracia baši socialnikane thaj kanuneskere Principia si phanli e Arakhibaja thaj Šukaribaja bašo Čhave, ulavde dikhibaja baši Jabano Thanakjeribe thaj Leljakjeribe Nacionalnikane thaj Maškardžianikane, o Uniime Naciengoro Standardi baši Minimum Nijamina baš Adminsitracia taro Ternikane Hakaja (O Bejžing Nijamina); thaj i Deklaracia baši Džuvljengoro thaj Čhavengoro Arkahibe ko Sigaribskere thaj Marebakere Konfliktia,

Pendžarkjerindor odova, ko sa o phuvja ko sumnal, si čhave so dživdinena ko but phare šartia, thaj esavke čhaven kamla pe te lel pe upri specialnikano vjavahari,

Lendor ko esapi o džanlipe taro tradicie thaj kulturnikane moldipa taro sakova džijani baš arakhibaskoro thaj harmoniakoro zuraribe ko čavo,

Pendžarkjerindor o džanlipe taro maškardžijaneskoro barabarbutikjeribe baši šukarkjeribe o dživdipaskere šartia e čhavengje ki sakoja phuv, ulavdo ko zuraribaskere phuvja,

Haljovgje pe ko akava:

KOTOR I

Dženo 1

Bašo resarina tari akanutni Konvencia, teli čhavo haljovela pe manušikani jekhin teli 18 berša, a salde ki čhipota kana aso kanunia phanle e čhavencar, o pherdoberšipe si kjerdo ko majtikne berša.

Dženo 2

1. O Raštре Džene ka respektirinen thaj višvankjeren o nijamia kola si zurade ki Konvencia sakone čhaveskje ki lengiri jurisdikcia bizi savi thaj te si diskriminacia, birespektiribe bašo čhaveskiri ja leskere jeriskiri ja legalnikane arakhutneskiri rasa, renka, poli, čhib, religia, politikano ja aver gndipe, nacionalnikane, etnikane ja socialnikane darhia, plesutnipe, bišajdipe, bijanibe ja aver statusi.

2. O Raštре Džene ka kjerem sa o zarurime napia te višvankjeren kaj o čhavo si arakhlo taro sa o forme diskriminacia ja džezakjeribe upri funda taro statusi, aktivipa ja vakjerde gndipa, ja pakjiviba taro čhaveskere jeria, legalnikane arakhutne, ja familiakaere džene.

Dženo 3

1. Ko sa o akcie iradime bašo čhave, bidikhondor si li ola kjerde taro publik ja privatnikane socialnikane šukaripaskere institucie, adalati, administrativnikane radže ja kanuneskere badania, e čhaveskoro majšukar interesi ka lele pe avgo ko dikhibe.

2. O Raštре Džene kamla pe te kjerem višbanibe e šhaveskje sar so si arakhibe thaj arka kola si zarurime baši leskoro ja lakoro šukaripe, lendor ko esapi o nijamia thaj dajatve taro leskere ja lakere jeria, legalnikane arakhutne, ja aver individualcoja legalnikane džovapijale baši leste ja late, thaj kaj dži agor ka kjerem sa o zarurime kanuneskere thaj administrativnikane napia.

3. O Raštре Džene ka višvankjeren kaj o institucie, servisia thaj šajdipe džovapijale baš arakhibe ja arka e čhaveskje, ka dajankjeren lenge sa o standardia dende taro kompetentna radže, ulavdo ki umal taro arakhibe, sastipe, ko gendo thaj šajdipe taro lengere bukjarne, sar thaj ka kjerem kompetentnikani upridikhin

Dženo 4

O Raštре Džene ka kjerен sa o zarurime kanuneskere, administrativnikane, thaj aver napia baši nijamengoro implementiribe pendžarkjerde ki Konvencia.

Lendor ko dikhibe o ekonomikane, socialnikane thaj kulturnikane nijamia, o Raštре Džene ka len esavke napia dži maksimalnikano sikavibe taro hainga, thaj kote si zaruri, ka oven ko pervazia taro maškardžijaneskoro barabarbutikjeribe.

Dženo 5

O Raštре Džene ka respektirinen o džovapijalipa,nijamia thaj dajatve taro jeria, ja kote kamla pe, e dženengje taro famile ja khedina arakhle taro lokalnikane adetia, legalnikane arakhutne ja aver manuša legalnikane džovapijale bašo čhavo, te arakhel jek čhani sakanutnipe baši bajrovibaskere kapacitetia ko čhavo, te del dromaripe thaj legaripe ko talemia e čhaveske bašo nijamia kola si pendžarkjerde ki akanutni Konvencia.

Dženo 6

1. O Raštре Džene pendžarena kaj sakone čhave sile muklo nijami ko dživdipe.
2. O Raštре Džene ka višvankjeren ko maksimalnikano šajdutno čhani i egzistencia thaj čhaveskoro zuraribe.

Dženo 7

1. O čhavo ka ovel registririme sigate pala ko bijanibe thaj ka ovel le nijami taro bijanibe ko anav, o nijami te rodel nacionalnikano preperibe, thaj majdur so šaj, o nijami te džanel thaj te ovel arakhlo taro lekere ja laskere jeria.
2. O Raštре Džene ka višvankjeren akale nijamengiri implementacia ko haljovibe lengere nacionalnikane kanunencar thaj lengere dajatvencar teli relevantnikane maškardžianeskere instrumentia ki akaja umal, ulavdo kote o čhavo ko aver čhani bi ovel sine biraštrakoro.

Dženo 8

1. O Raštре Džene zarurime si te respektirinen e čhaveskoro nijami ki te garavel pe leskoro ja lakoro identiteti kote prepela thaj o nacionalnikano preperibe, anav thaj familiakere vjavaharia sar so si pendžarde kanuneja bizi bikanunikano hemibe.
2. Kote so čhavo bikanunikane si harnjardo baši nesavo ja sa o elementia taro leskoro ja lakoro identiteti, o Raštре Džene ka arakhen zarurime pomaškaribe ja arakhibe, dikhinaja te nevjarel pe sigate leskoro ja lakoro identiteti.

Dženo 9

1. O Raštре Džene ka višvankjeren kaj o čavo nane te ovel ulavdo taro leskere ja lakere jeria mujal lengiri mkangin, numa salde ki čhipota kana o kompetentna radže aso adalateskoro dikhibe angje čhinavibe, ko haljovibe e kanuneja thaj leskere nuktencar, kaj esavko ulavibe si zarurime sebepi čhaveskere majlačhe interesia. Esavko čhinavibe šaj te ovel zarurime ko disave čhipote kana si čhaveskoro maltretiribe ja bišukar dikhibe taro jeria, ja kana o jeria dživdinena ulavdeste jek averestar thaj kamla pe te anel pe čhinavibe kole thaneste o čavo ka dživdinel.
2. Te si procesi sar so si odova ko paragrafi 1 taro akanutno dženo, sa o zainteresirime riga ka oven šajdipaja te len than ko procesi thaj te vakjeren pire dikhibaskere nukte ja džanlipa.
3. O Raštре Džene ka respektirinen e čhaveskere nijamia kova si ulavdo taro jek ja taro soduj jeria ki te ikjrel plesutne vjavaharia ja direktnikano kontakti e soduje jeriencar ko normalnikane funde, a salde nane te kjerel pe agjaar kana odova nane ko čhaveskoro majšukar interesii.
4. Kana esavko ulavibe si rezultati tari nesavi akcia incirime tari Raštrea Dženi, sar so si cidibe taro tromalipe, džezakoro phanliple, paldipe, deportacia ja meribe (kote preperela thaj meribe tari savi thaj te ovel karana džikana odova manuš si teli vastlegaribe tari Raštrea) taro jek ja soduj čhaveskere jeria, odoja Raštrea Dženi arakhel, aso rodiba, e jeriengje, e čhaveske, ja te si zaruri, avere dženeske tari familia o fundavne informacie baši bukja phanle e dženeja tari familia so nane akathe sa džikana e informaciakoro vakeribe nane ko šukaripe e čhaveske. O raštре Džene ponodorig ka višvankjeren kaj esavke rodibaskoro pheribe šaj te andarel dži natitdže odole manušeske koleske rodena le.

Dženo 10

1. Ko haljovibe e dajatvaja taro Raštре Džene teli dženo 9, paragrafi 1, o apliciribe taro čavo ja leskoro ja lakoro jeria baši khuvibi ja ikljovibe ki Raštре Dženi sebepi familiakoro nevopašakjeribe ka ovel dikhlo tari Raštре Dženi ko pozitivnikano, manušikano thaj sigutno čhani. O Raštре Džene ponodorig ka višvankjeren kaj esavke rodipaskoro pheribe nane te andarel natitdže e aplikatengje thaj e dženengje tari lengiri familia.
2. Čavo kaskere jeria arakhena pe ko turli Raštре ka ovel le nijami ko normalnikani funde, ko ulavde čhipotiba plesutne vjavaharia thaj direktnikane kontaktia e soduje jeriencar. Ko agor thaj ko haljovibe e dajatvencar taro raštре Džene pali Dženo 9, paragrafi 1, o raštре Džene ka respektirinen e čhaveskoro nijami thaj leskere ja lakere jeriskoro nijami te

džan peske tari savi thaj te si phuv, kote preperela thaj lengiri, thaj te kхиuen ki piri korkorutni phuv. O nijami te mukel pe savi thaj te si phuv, ka oven predmeti ko tiknjariba save si hramome kanuneja thaj kola si zarurime te arakhen o nacionalnikano višvanibe, publik niče, publik sastipe ja etika ja o nijamia thaj tromalipa taro avera thaj kola si saikjerde ko aver nijamia kiakanutni Konvencia.

Dženo 11

1. O Raštare Džene ka len napia te maren pe mujal mujalkanuneskorelegaribe thaj čhaveskoro biiranibe taro jabandžiluko.
2. Džiakana,oRaštareDženekapromovirinenophandipe taro bilateralnikano thaj multilateralnikano haljovibe ja leibe akcesi kori akanutno haljovibe.

Dženo 12

1. O Raštare Džene ka višvankjeren e čhaveske kova si ko šajdipe te formirinen korkorutno piro dikhube bašo nijamia, te vakerel odola dikhiba ko sa o bukja kola athinena bašo čhave, o dikhiba taro čavo kola sine dende sebepi pharipe ko haljovibe e beršencar thaj čhaveskoro bajrovibe.
2. Baš akaja resarin, e čhaveske ulavdeste ka del pe šajdipe te ovel šundo ko savo thaj te si adalateskoro ja administrativnikano procesi koleja si astardo o čavo, ja direktnikane, ja reprezentativnikane ja avere zarurime badaneja, ko čhani saikjerdo ko proceseskere nijamina taro nacionalnikano kanuni.

Dženo 13

1. E čhave ka ovel le nijami tromale te vakerel pe, akava nijami ka saikjerel o tromalipe te rodel, lel ja te ulavel informacie thaj ideje taro turli čhania, bidikhindor o simantre, ko avazeja vakjerdo, hramome ja printime, ki arteskiri forma, ja palem ko mediumeskoro čhani pali čhaveskoro alusaribe.
2. O talemia taro akava nijami šaj te ovel predmeti baši nesave reakcie, numa ola ka ovenesavke sar so si saikjerde ko kanuni thaj si zarurime:
  - (a) Baši nijamengoro respektiribe ja averengiri rekapitulacia, ja
  - (b) Baši arakhibe o nacionalnikano višvanibe ja publik niče,ja publik sastipe ja etika.

Dženo 14

1. O Raštare Džene ka respektirinen e čhaveskere nijamia baši tromalipe ko gndipe, minska thaj religia.
2. O Raštare Džene ka respektirinen e jeriengere nijamia thaj dajatve,thaj kana si zaruri, e legalnikane arakhutnengjere, ka arakhen e čhavengje drom kori praktikano ikjeribe leskere ja lakere nijamia ko čhani kova athinela baši bajrovibaskoro kapaciteti ko čavo.

3. O tromalipe te phenel pe jekheskiri religia ja pakjiva šaj te ovel limitirime ja bimukhlo salde te si hramome kanuneja thaj si zaruri te arakhen publik sansaribe, niče, sastipe ja etika, ja o fundavne nijamia thaj tromalipa e averengje.

Dženo 15

1. O raštare Džene pendžarkjerena e čhaveskere nijamia baši tromalipe ko khedipe thaj tromalipe ko sansarele khedina.
2. Nisavo čhinavibe nane te kjerel pe ko akale nijamengoro sikavibe turli tar odola kola si sikavde ko barabarutnipe e kanuneja kola si zaruri ko demokratikano sasotnipe ko interesni taro nacionalnikano višvanipe ja publik višvanipe, publik niče, o arakhibe taro publik sastipe ja etika ja arakhibe e averengere tromalipa thaj nijamia.

Dženo16

1. Nijek čhavo nane te čhivel pe ko adalatibe ja bikanuneskoro hemibe leskere ja lakere plesutnipaja, familiaja, khoreja ja kodžovapiallipaja, ni bikanuneskere atakoncar ko leskoro ja laskoro utsavali thaj reputacia.
2. E čhave si le nijami kanuneskoro arakhibe mujal hemibe ja atakoja.

Dženo 17

O Raštare Džene pendžarkjerena i džanli funkcia kheldi taro mas mediumia thaj ka višvankjeren kaj e čhave si le avibe dži informacie thaj materiali taro turli nacionalnikane thaj maškardžijaneskere hainga, ulavdeste odola kaskiri resarin si te promovirinen leskoro ja lakoro socialnikano, ruheskoro thaj etikano šukaripe thaj badanikano thaj gogjakoro sastipe. Dži akana, o Raštare Džene:

- (a) Dena takati e mas mediumengje te buvljaren informacie thaj materiali baši socilanikane thaj kulturnikane šukaripe e čhaveske ko haljovipe e ruheja taro dženo 29,
- (b) Dena takati e maškardžijaneskere barabarbutijeribaske ko inkalibe, trampibe thaj buvljaribe esavke informacie thaj materiali taro turli kulturnikane,nacionalnikane thaj maškardžijaneskere hainga,
- (c) Dena takati baši inkalibe thaj buvljaribe čhavorikane lila,
- (d) Dena takati e mas mediumengje te kjeren ulavdo dikhibe ko čhibjakere zaruria bašo čhavo kova preperela ki minoritetengiri grupa ja kova si čorolo,
- (e) Dena takati e zuraribaske čačutne legaripa kori čhavengoro arakhibe taro informacie thaj materiali bilache baši leskoro ja lakoro šukaripe, ikjerindor ki godi o kotora taro džene 13 thaj 18.

Dženo 18

1. O raštare Džene ka den sa pestar te višvankjeren e principengoro pendžarkjeribe kaj o soduj jeria si jekjajkhe džovapiajlipaja baši čhaveskoro anibe ko sumnal thaj leskoro bajrovibe. E čhaveskere majšukar interesia ka oven lengoro fundavno dajanipe.
2. Ki te ikjerel pe e nijamengoro garantiribe thaj promoviribe so si čhivde ki akanutni Konvencia, o Raštare džene ka den zarurime arka e jeriengje thaj legalnikane arakhutnengje ko džovapiajlipengoro ikjeribe ko čačipe e čhaveske thaj ka višvankjeren o zuraribe taro institucie, šajdipa thaj servisia baši čhavengiri arka.
3. O Raštare Džene ka len sa o zarurime napia te višvankjeren kaj o čhave kolengere jeria kjerena buti silen nijami te len šukaripa taro čhavengere arkakere servisia thaj šajdipa baš kolende ola si adekvatna.

Dženo 19

1. O Raštare Džene ka len sa o zarurime kanuneskere, administrativnikane, socialnikane thaj edukativnikane napia te arakhen e čhave taro sa o forme taro badanikani ja gogjakoro čelalipe, ratvakjeribe ja bilačhoistemalkjeribe, bišukar dajanibaskoro tretmani, aver maltretiribe ja istemalkeribe, kote preperela thaj o seksualnikano maltretiribe, džikana si teli arakhibe taro jeria, legalnikane arakhutne ja aver manuš kova arakhela e čhave.
2. Esavke arakhibaskere napia kamla pe te involvirinen efektivnikane čhania ki te realizirinel pe i socialnikani programa thaj te avel pe dži zarurime deibe dumo e čhaveske thaj odolengje kola dena arka e čhaveske, thaj agjaar baš aver forme baš arakhibe thaj identifikacia, raportideibe, referiribe, pučaribe, tretmania thaj aver bukja phanle e čhaveskere maltretiribaja, hramonkjerde odorig thaj te kamla pe te involvirinel pe o adalati.

Dženo 20

1. O čhavo kova harnevakteske ja sakanaske si harnjardo taro leskoro ja lakoro trujalipe, ja kova baši kaskoro majšukar interesи našti te mukel pe te ačhol ko odova trujalipe, ka bičhalel pe ko specialnikano arakhibe thaj arka tari Raštara.
2. O Raštare Džene ko haljovibe pire nacionalnikane kanunecar ka višvankjeren alternativnikani arka esavke čhaveske.
3. Esavki arka šaj te saikjerel: pomaškaribe, thanakjeribe ko ugie jeria, kafalah ko Islamikano kanuni, čhavengoro leljakjeribe ja te si zaruri thanakjeribe ko adekvatna institucie baši čhavengiri arka. Kana arakhlij pa solucia, aso dikhibe, kamla pe te pokinel pe baši manglo džaibe ponodorig baši čhaveskoro bajrovibe thaj čhaveskoro etnikano, religiakoro thaj čhibjakoro palunipe.

Dženo 21

O Raštре Džene kola pendžarkjerena ja mukena o sistemi bašo čavengoro leljakjeribe ka višvankjeren kaj e čaveskere majšukar interesia ka oven lende ko dikhube thaj ka:

- (a) Višvankjeren kaj e čavengoro leljakjeribe si muklo salde taro kompetentna radže kola čhinavena, ko haljovibe e aplikativno kanuneja thaj e procesej ki funda taro čačutne informacie, kaj e čaveskoro leljakjeribe si mukibaskoro ki dikhin taro čaveskoro statusi kova vjavaharinela e jerien, familia thaj legalnikane arakhutnen, thaj kaj te rodelia pe, o džene kolenge akava vjavaharinela pe dengje .pire informativna vakjeriba.baši čaveskoro leljakjeribe upri funda taro nasijatideibe so šaj te ovel zaruri.
- (b) Pendžarkjerel kaj o maškar-phuvjengoro čavengoro leljakjeribe šaj te lel pe ko dikhube sar alternativnikano džanlipe baši čaveskoro dajanipe, te našti o čavo te ovel thanakjero ko terbijatideibaskoro ja leljakjeribaskiri familia ja našti ko savo thaj te si šajdutno čhani te ovel dajando ki čaveskiri phuv ja darhi.
- (c) Višvankjeren kaj o čavo kova si dajando taro maškar-phuvjengoro leljakjeribe hošinela pe šukar arakhlo thaj sile standardia jekhajekh sar odola kola egzisitirinena ki čipota taro nacionalnikano čaveskoro leljakjeribe.
- (d) Len sa o zarurime napia te višvankjeren kaj, ko maškar-phuvjengoro čavengoro leljakjeribe, o thanakjeribe nane rezultati taro salde finansiakoro leibe baš odola kola si othe involvirime.
- (e) Promovirinen, kote si zaruri, o objektivna bukja taro akanutno dženo phandindor bilateralnikane ja multilateralnikane phanlelafia, thaj dendor zori, ko akala pervazia,ka višvankjerel kaj e čaveskoro thanakjeribe ki aver phuv si dajando taro kompetentna radže ja organia.

Dženo 22

1. O Raštре Džene ka len zarurime napia te višvankjeren kaj o čavo kova rodelia našutnengoro statusi ja koleske pakjala pe kaj si našutno ko haljovibe e šajdutne maškardžijaneskere ja kherutne kanunecar thaj procesencar, bidikhindor si li ov korkori ja pire jeriencar ja avere manušencar, ka lel zarurime arakhube thaj humanitarnikani arka ki te hošinel o vakjerde nijamia čhivde ki akanunti Konvencia thaj ko aver maškardžijaneskere manušikane nijamia ja humanitarnikane instrumentia kolende o liparde Raštре si Džene.
2. Baš akaja resarin, o Raštре Džene ka arakhen, aso lengere umdiba, barabarbutikjeribe e Uniime Naciencar thaj avere maškarradžakaere organizaciencar ja biradžakere organizaciencar kola kjerena barabarbuti e Uniime Naciencar ki te arakhen thaj pomaškaren e čaveske thaj te arakhen

pe o jeria ja aver džene tari familia taro sakova čavo našutno ki te khedel pe i zarurime informacia baši palem familiakoro khedibe ko jek than.Ko čhipote kana našti te arakhen pe ni o jeria ni aver džene tari familia,e čaveske ka del pe jekhajekh arka sar sakone čaveske kova savakteske ja harnevakeske si harnjardo taroleskoro ja lakoro familiakoro trujalipe tari turli karana,sar so si vakjero ki akanutni Konvencia.

Dženo 23

1. O Raštare Džene pendžarkjerena kaj e gogjakere thaj badanikane bišajdipaja čavo kamla pe te hošinel pherdo dživdipe, ko šartia kola višvnkjerena garvasijalipe, promovirinena korkoripakjivibe thaj lokjakjerena e lhaveskoro aktvinikano leibe than ki khedin.
2. O Raštare Džene pendžarena o nijami taro bišajdipancar čavo baši specialnikani arka thaj kamla pe te del takati thaj te višvankjerel avibe thaj resibe dži resursia e alusarde čaveske thaj odolengje džovapijale baši leskoro ja lakoro dajanipe, baši pomaškaribe ko kjerde aplikacie thaj kola i aso čaveskere šartia thaj bukja so ovena e jeriengje thaj averengje kola dajanena bašo čavo.
3. Pendžaridnor o ulavde zaruria taro bišajdipancar čavo,o dendo pomaškaribe ko haljovibe e paragrafeja 2 taro akanutno dženo ka ovel arakhlo bizo love,sakana kana si šajdutno, ka lel pe ko esapi e jeriengere finansiakere šartia ja averengere kola dajanena bašo čavo,thaj ka višvankjeren kaj e bišajdipancar čavo si efektivinikane leibaja edukacia, treningoja, sastipaskiere arkakere servisia, rehabilitaciakere servisia, hazrikjeriba baši bukjarnipe thaj rekreaciakere šajdipa ko čhani legarutno baši čaveskoro so majšukar šajdutno socialnikano integriribre thaj individualnikano zuraribe, kote preperela thaj leskoro ja lakoro kulturnikano thaj ruheskoro zuraribe.
4. O Raštare Džene kamla pe te promovirinen, ko ruhi taro maškardžianeskoro barabarbutikjeribe, o trampibe zarurime informacie ki umal taro preventivnikano sastipe thaj taro medicinakoro, psihologikano thaj fukcionalnikano tretmani baši bišajdipancar čave, kote preperela thaj o buvljaribe thaj leibe informacia bašo metodia tari rehabilitacia, edukacia thaj vokaciakere servisia, resarinaja te del pe šajdipe e Raštrenge Džene te šukarkjeren lengere šajdipa thaj džanlipa thaj te buvljaren lengere džidžanlipa ko akala umala. Ko akava dikhibe, ulavdo esapi kamla pe te del pe bašo zaruria ko zuraribaskere phuvja.

Dženo 24

1. O Raštre Džene pendžarena e čhaveskoro nijami baši hošibe o majuše leibaskere standardia baši sastipe thaj lokjariba bašo tretmania ko nasvalipa thaj sastipaskiri rehabilitacia. O Raštre Džene kamla pe te den zori baši višvankjeribe kaj ni jekh čhavo nane te ovel harnjardo taro leskere ja lakere nijami ko leiba sar so si sastipaskere arkakere servisia.
2. O Raštre džene kamla pe te džan ponodorig e implementaciajaja baš akala nijamia, ko ulavdo, te len zarurime napi:
  - (a) Te tiknjarel pe e bebengoro thaj čhavengoro mortaliteti,
  - (b) Te višvankjeren o gendo tari zarurime medicinakiri arka thaj sastipaskoro arakhibe akcenteja ko zuraribe o fundavno sastipaskoro arakhibe
  - (c) Te marel pe mujal nasvalipa, bišukarhabe, preperdo ko pervazia taro fundavno sastipaskoro arakhibe thaj e gendeja adekvatna nutriaciakoro habe thaj užo piibaskoro pani, lendor ko dikhube o dara thaj rizikoja taro trujalipaskoro drapikjeribe.
  - (d) Te višvankjerel zarurime anglo-bijanibaskiri thaj pali-bijanibaskiri sastipaksiri arka e dajengje
  - (e) Te višvankjerel kaj sa o segmentia ko sasoitnipe, majbut o čhave thaj jeria, si informirime, silen akcesi dži edukacia thaj dilen dumo baš istemalkjeribe fundavne džanlipa baši čhaveskoro sastipe thaj habaskoro čhani, o anglunipa taro deibe čuči, užaribe thaj trujalipaskoro užaribe thaj prevencia taro bibahtalipa
  - (f) Te zurarel preventivnikani sastipaskiri arka, egaribe e jerien thaj familien kori planiribe i edukacia thaj servisia.
3. O Raštre Džene kamla pe te len sa o šajdutne thaj zarurime napi dikhinaja ko našavibe o tradicionalnikane praktike ko vjahavahari e čhaveskere sastipaja.
4. O Raštre Džene lena te promovirinen thaj takatinen maškardžijaneskoro barabarbutijeribe ki te avel pe dži anglunipaskiri sahni realizacia o nijami pendžarde ko akanutno dženo. Ko akava dikhube, ulavdo esapi kamla pe te kjerel pe bašo zaruria ko zuraribaskere phuvja.

Dženo 25

O Raštre Džene pendžarena e čhaveskoro nijami kova sine thanakjerdo taro kompetentna radže resarinaja baši leskiri arka, arakhibe ja tretmani bašo leskoro ja lakoro badanikano ja gogjakoro sastipe, taro vakti ko vakti te dikhljarel o tretmani dendo e čhaveske thaj sa aver bukja relevantna baši leskoro ja lakoro thanakjeribe.

Dženo 26

1. O Raštre Džene kamla pe te pendžaren sakone čhaveske o nijami baši leiba taro socialnikano višvanibe, kote preperela thaj o socialnikano džipheribe, thaj ka lel sa o zarurime napia te avel pe dži sahni nijamengiri realizacia ko haljovibe lengere nacionalnikane kanunecar.
2. O beneficie kamla pe, kote si šajdutno, te oven dende, lendor ko esapi o šartia thaj bukja trujal o čhavo thaj manuža kolen si džovapijalipe baši čhaveskoro šukararakhibe, jekhajekh sar aver leibe ko esapi relevantna baš apliciribe bašo beneficie kjerde ko ja baši čhaveskoro šukaripe.

Dženo 27

1. O Raštre Džene pendžarena sakone čhaveskoro nijami baši dživdipaskoro standardi adekvatno baši čhaveskoro badanikano, gogjakoro, ruheskoro, etikano thaj socialnikano zuraribe.
2. O jeri(a) ja aver džovapijale bašo čhavosilen fundavno džovapijalipe te arakhen, aso lengere džanlipa thaj finansiakere šajdipa, o zarurime dživdipaskere šartia e čhaveskere zuraribaske..
3. O Raštre Džene, ko haljovibe e nacionalnikane šertencar thaj aso lengere čhavia,ka len zarurime napia te pomaškarel e jeriengje thaj sa var džovapijlipa e čhaveske te implementirinel pe akava nijami thaj ki čhipota te si zaruri ka arakhel materialeskiri arka thaj programe baši deibe dumo, ulavdeste kjerindor sama baši habaskere moldipa, uravibe thaj kherutnipe.
4. O Raštre Džene kamla pe te len sa o zarurime napia te arakhel o džidžanlipa baši deibedumo e čhaveskje taro jeria ja aver manuša kolen silen finiasiakoro džovapijalipe bašo čhavo, soduj ki Raštra Dženi thaj ko jabandžiluko.Ki ulavdi čhipota, kote so o manuš kole si le finiasiakoro džovapijalipe bašo čhavo dživdinela ki raštra turli e čhaveskeratar, o Raštre Džene kamla pe te promovirinen o akcesi kori mažkardžianeskere phanlelafia ja kori phanlipa taro esavke phanlelafia, s ar thaj kjeribe aver zarurime aranžmania.

Dženo 28

1. O Raštre Džene pendžarena e čhaveskoro nijami baš edukacia,thaj dikhindor te kamijabikjerel akava nijami sigate thaj ki funda taro jekhajekhutno šajdipe, kamla pe, ulavdeste te:
  - (a) Kjeren i fundavni edukacia dajatvime thaj te ovel bilovengiri sakoneske
  - (b) Takatinel o zuraribe taro turli forme tari maškarurni edukacia,kote preperena generalnikani thaj vokaciakiri edukacia, te oven sakone čhaveske dži vast thaj te len zarurime napia sar so si o pendžarkjeribe e bilovengere edukacijaja thaj deibe finansiakiri arka ki čhipota kana si zaruri

(c) Kjerel pe i učeder edukacija šajdutni sarinegje upri funda taro kapaciteti sakone zarurime džanlipaja

Den pe edukaciakere thaj vokaciakere informacie thaj legaribe šajdutne thaj akceseja sa e čhavengje

Len pe napia baši takatibe o ničalo džaibe ko siklajvne thaj o tiknjaribe intereseskoroperibe.

2. O Raštare Džene kamla pe te len sa o zarurime napia te višvankjeren pe kaj e siklajvnakiri disciplina vastlegardi ko čhani saikjerdo e čhaveskere manušikane garvasijalipaja thaj atestikjerdo ki akanutni Konvencia.

3. O Raštare Džene kamla pe te promovirinen thaj takatinen o maškardžianeskoro barabarbutikjeribe phanlo e edukaciaja, majbut ko dikhibe lela pe i eliminacia taro ignoriribe thaj bisiklajvibe ko sumnal thaj te lokjakjerel pe o akcesi kori vigjanale thaj tehnikane džanlipa thaj modernikane sikavibaskere metodija. Ki akaja dikhin, ulavdo esapi ka del pe bašo zaruria ko zurrabaskere phuvja.

Dženo 29

Generalnikano komentari baši leskiri implementacia

1. O Raštare Džene haljovgje pe kaj e čhaveskiri edukacia kamla pe te ovel čhivdi kori:

(a) Zuraribe e čhaveskoro personaliteti, talentia thaj gogjakere thaj badanikane šajsarina dži lengoro majpherdo potenciali;

(b) Manušikane nijamengoro thaj fundavne tromalipaskoro zurrabaskoro respekti, thaj kori pricipengoro respekti kola si čhivde ko Phanlolafi taro Uniime Nacie;

(c) Respekteskoro zurraribe baši čhaveskere jeria, kori leskoro ja lakoro kulturnikano identiteti, čhib thaj moldipa, kori nacionalnikane moldipa ki phuv kolate o čhavo dživdinela, ki phuv kolatar ov ja oj si darhiencar, thaj baši civilizacia savi si turli tari leskiri ja lakiri;

(d) Čhaveskoro hazrikjeribe baši džovapijalo dživdipe ko tromalo sasotnipe, ko ruhi taro haljovibe, sasnarsi, tilerancia, jekhajekhipe ko polia, thaj amalipe mašjkar o manuša, etnikane, nacionalnikane thaj religiakere grupe ja džene taro turli darhia.

(e) Respekteskoro zurraribe kori naturakoro trujalipe.

2. Ni jek kotor taro akanutno dženo ja dženo 28 nane te ovel kjerdo ki te heminel pe ko individuakere tromalipa ja badania ja ko fudniribe direktnikane edukaciakere institucie, subjektia sakana ko jakhdikhipe taro principia čhivde ko paragrafi 1 taro akanutno dženo thaj ko rodipa kaj i edukacia dendi ki esavki institucia ka ovel kjerdi ko esavke minimalnikane standardia sar so si kjerde ki raštra.

Dženo 30

Ko odola raštare kolende egzistirinena etnikane,relčigiakere ja čibjakere minoritetia ja džene ja džene taro turli darhia, o čavo kova preperela ko esavko minoriteti ja kova si čorolo nane te ovel cidimo taro nijami,ki khedin avere dženencar tari leskiri ja lakiri grupa te hošinel piri korkorutni kultura, te sikljol thaj džal pala piri religia,ja te istemalkjerel piri čib.

Dženo 31

1. O Raštare džene pendžarena e čaveskoro nijami baši dajanipe thaj bibuti,ko khelina thaj rekreaciakere aktivipa aso čaveskere berša thaj baši leskoro tromalo leibe than ko kulturnikano thaj arteskoro dživdipe.
2. O Raštare džene kamla pe te respektirinen thaj promovirinen e čaveskoro nijami baši leibe than ko sahno ko kulturnikano thaj arteskoro dživdipe thaj kamla pe te takatinel o leibe than ko jekhajekhutne šajsarina baši kulturnika ne,arteskere,rekreaciakere thaj bibukjakere aktivipa.

Dženo 32

1. O Raštare Džene pendžarena e čaveskoro nijami te ovel arakhlo taro ekonomikano istemalkjeribe thaj taro butikjeribe so si bilačho leske ja te heminel pe ki čaveskiri edukacia,ja te kjerel pe bilačhipe ko čaveskoro sastipaskoro, gogjakoro, ruheskoro, etikano ja socialnikano zuraribe.
2. O Raštare Džene kamla pe te len kanuneskere, administrativnikane, socialnikane thaj edukaciakere napia te višvankjeren i implementacia taro akanutno dženo. Dži akana, lendor ko dikhibe o relevantno leiba taro aver maškardžijaneskere instrumentia,o raštare džene kamla pe ulavdeste te:
(a) kjeren o minimum berš ja minimum berša baši khuvibe ki buti;
(b) kjeren o zarurime reguliriba bašo aria thaj šartia butikjeribaske
(c) kjeren zarurime džeze thaj aver sankcie ki te višvankjeren o efektivnikano ikjeribe ko čaćipe taro akanutno dženo

Dženo 33

O Raštare Džene kamla pe te len sa o zarurime napia,kote preperena thaj o kanuneskere,administrativnikane,socialnikane thaj edukaciakere napia,ki te arakhel pe o čavo taro istemalkjeribe narkotikane droge thaj psihotropikane supstancie save so si definirime taro relevantna maškardžijaneskere phanelafia thaj te kjerel prevencia baši čaveskoro istemalkjeribe ko inkalibe thaj bikinibe eaavke supstancie.

Dženo 34

O Raštre Džene lena upri peste e čhaveskoro arakhibe taro sa o forme seksulanikano istemalkjeribe thaj seksualnikano bilačhoistemalkjeribe.Baš akala resarina, o raštare Džene kamla pe ulavdeste te len o zarurime nacional nikane,bilateralnikane thaj multilateralnikane napia baši prevencia:

- (a) I karana baši zoreja bikanuneskoro leibe than ko seksulanikane aktivipa;
- (b) Čavengoro istemalkjeribe ki prostitucia ja aver bikanuneskoro seksulanikno leibe than;
- (c) Čavengoro istemalkjeribe ko pornografikane performansia thaj materialia

Dženo 35

O Raštre Džene kamla pe te len zarurime nacionalnikane, bilateralnikane thaj multilateralnikane napia baši prevencija taro bimukibe o čavengoro bikinibe ki savi thaj te ovel resarin thaj forma.

Dženo 36

O Raštre Džene kamla pe te arakhen e čhave taro sa o forme istemalkjeribe iradaja te arakhen pe sa o riga taro čhaveskoro šukaripe.

Dženo 37

O Raštre Džene kamla pe te višvankjeren kaj:

- (a) Ni jek čhavo nane te ovel čhvido ki tortura ja aver bilačho, bimanušikano ja peljakjeribaskoro tretmani ja džezakjeribe. Nijek bareder džezakjeribe ja džezakorophanlipe bizi šajdipe ko tromalipe nane te ovel dendo bašo bilačhipa kjerde taro manuš teli dešofto berša
- (b) Ni jek čhavo na kamla pe te ovel harnjardo tari leskoro ja lakoro tromalipe bikanuneja ja adalateja. E čhaveskoro phanlipe,džiphanipli ja džezakorophanlipe kamla pe te ovel ko haljovibe kanuneja thaj kamla pe te ovel istemalkjerdo sar napi ko palpalunipe thaj baši majharno vakteskoro periodi.
- (c)Sakovačhavo harnjardo taro tromalipe kamla pe te tretirinel pe manušikane thaj respektjeja sar so si zaruri e garvasiajlipaske jekhe manušeskje thaj ko čhani kova lela esapi o zaruria taro manuš ko leskere ja lakere berša.

Dženo 38

1. O Raštre Džene haljovena pe te respektirinen thaj te višvankjeren o nijamina taro maškardžijaneskoro manušikani kanuni kova si lengje dendo ko marebakere konfliktia kola si džanle e čhaveskje.

2. O Raštре Džene kamla pe te kjerен sa o šajsarime napiа te višvankjeren kaj o manuša kola si teli dešupandž berša na lena direktnikano than ko biamalipe
3. O Raštре Džene kamla pe te ciden pe taro regrutiribe manuše kova si teli dešupandž berša baši armiakere takatia. Ko regrutiribe manuša kola si pherde dešupandže beršencar, numa si len majhari taro dešofto berša, o Raštре Džene anglunipe kamla pe te den odolengje kola si majphureder.
4. Ko haljovibe lengere dajatvencar teli maškardžiajneskoro manušikano kanuni te arakhen e dizutnen ko marebakoro konflikti, o Raštре Džene kamla pe te len sa o šajsarime napiа te višvankjeren e čhaveskoro arakhibe thaj dajanipe kova sine astardo taro marebakoro konflikti.

Dženo 39

O Raštре Džene kamla pe te len sa o zarurime napiа te promovirinen psihologikano arakhibe thaj socilanikani reintegracia e čhaveske kurbanii tari savi thaj te si forma taro bidajanipe, istemalkjeribe, ja bilačhoistemalkjeribe, tortura thaj aver forma taro bilačho, bimanušikanoo thaj peljaribaskoro tretmani ja džezakjeribe ja marebakoro konflikti. Esavko arakhibe thaj reintegracia kamla pe te ovel thanakjerdo ko trujalipe kova andarela džiastipe, korkorirespekti thaj garvasijalipe ko čhavo.

Dženo 40

1. O Raštре Džene pendžarena o nijami kaj sakova čhavo vakjerdo sar došakjerdo ,ja pendžardo sar lendo taro džezakjeribaskoro kanuni ka ovel tretirime ko čhani saikjerdo ki promocija taro čhaveskere hošipa baši garvasijalipe thaj moldipe, kova takatinela e čhaveskoro respekti baši manušikane nijamia thaj fundavne tromalipa bašo avera thaj kola lena ko esapi e čhaveskere berša thaj o mangina baši promoviribe e čhaveskiri reintegracia thaj e čhaveskiri rolja ko sasoitnipe.

2. Džiakana, lendor ko dikhibe o džanle leiba taro maškardžijaneskere instrumentia, o Raštре Džene kamla pe, ulavdeste, te višvankjeren kaj:
Nijekh čhavo nane te ovel vakjerdo sar došakjerdo, ja pendžardo sar lendo e džezakere kanuneja taro karane kola nasine leljakjerde e nacionalnikane ja maškardžijaneskere kanuneja ko vakti kana ola sine kjerde

(b) Sakova čhavo vakjerdo sar došakjerdo taro džezakoro kanuni sile majhari akala garancie:

Te vakjerel pe bidošalo sa džikana o došalipe nane angigardo ko haljovipe e kanuneja,

Te informirinel pe sar so kamla pe thaj direktnikane bašo vakjerde došalipa

mujal leste ja late, haj, te si šajdutno, leskere ja lakere jeriencar ja legalnikane arakhutnencar, te lel kanuneskiri ja aver šajdutni arka ko hazribe thaj sikavibe leskoro ja lakoro bidošalipe

Te agorkjerel pe odoja buti bizo ačhovibe ki jek kompetentno, biathinali thaj bipartiakiri radži ja nijameskoro

badani ko fer šunljaribe ko haljovibe e kanuneja, thaj leibaja legalnikani thaj aver zarurime arka thaj, te nane ko čaveskoro majšukar interesi, ulavdeste, te len pe ko esapi, leskere ja lakere berša ja situacia, leskere jeria ja legalnikane arakhutne

Ma te del tazdivipe ja te vakjerel pe došalo, te pučljarel ja te džipučljarel tazdiven thaj te arakhel leibe than thaj pučljaribe e tazdiven ko leskoro ja lakoro šukaribe teli jekhajekhipaskere šartia,

Te lelja pe ko dikhipe kaj sine došalo e džazakere kanuneja, te lel pe akaja decizia thaj napia ko nevo dikhibe taro majučo kompetentno, biathinali ja bipartiakiri radži ja adalateskoro badanko haljovibe e kanuneja

Te ovel le bilovengiri arka taro translatori te našti o čavo te haljovel ja te kjerel lafi ki čib so istemalkjerela pe

Leskere privatnikane bukja te oven respektirime ko sahno ko sa o etape taro proceseskoro ikjeribe.

3. O Raštne Džene kamla pe te promovirinen o ikjeribe ko čačipe taro kanunia, procesia, radže thaj institucie ulavdeste so kamla pe te voen ko vast e čhavengje kola so došale, došakjarde ja šendžarde sar astarde e džezakere kanuneja thaj ulavdeste:

Te ikjeren ko čačipe kaj o minimum berša ko čhave ka len pe ko dikhibe baši došalipe e džezakere kanuneja

Te len sakana kana si zaruri thaj kamutno, o napia baši haljovibe e čhavencar bizi te čhiven pe ko adalateskoro procesi, te respektirinen pe lengere manušikane nijamia thaj legalnikano korkoriarakhibe

4. O turlipe taro dispozicie save so si dajanipaskoro, legaribaskoro thaj superviziakoro niče, nasijatideibe, šarteja mukibe, edukacia thaj vokaciakere treningoskere programe thaj aver alternative baši institucionalkani arka kamla pe te ovel ko vast ki te višvankjerel pe kaj o čhave si arakhle ko esavke čhania baši lengoro šukaripe aso bukja so čhipotinena pe

Dženo 41

Khanči kiakanutni Konvencia nane te vjavaharinan pe upri bukja phanle e ikjeribaja ko čačipe e čhaveskere nijamia thaj kola šaj te saikjeren:

O kanuni tari Raštra Dženo, ja

O maškardžijaneskoro kanuni kova si ko takati ki odoja raštra

KOTOR II

Dženo 42

O Raštре Džene zaruri si te ikjeren o principia thaj leiba kotor tari Konvencia buvleste pendžarde, ko zarurime thaj aktivnikane džanlipa, e barengje thaj čhavengje.

Dženo 43

1. Bašo resarina taro dikhljakjeribe o anglunipe kjerdo taro raštре Džene ko ikjeribe ko čačipe i realizacia taro dajatve kola si saikjerde kiakanutni Konvencia, kamla pe te kjerel pe Komiteti baši Čhaveskere Nijamia, kova kamla pe te legarel o funkcie baši late.
2. O komiteti kamla pe te ovel saikjerdo taro deš ekspertia kolen ka ovel uči etika thaj ka pendžarel i kompetencia tari umal učhardi ki Konvencia. Akala džene ko Komitetio kamla pe te oven alusarde taro Raštре džene taro pire ničeja thaj kamla pe te oven ko servisi pire plesutne kapacitetencar, a ko dikhibe ka lel pe o geografikano jekhajekhipaskoro astaribe sar thaj ko šerutne legalnikane sistemia.
3. O džene ko Komiteti kamla pe te voen alusarde ko garavdo čhani tari patrin taro manuša anavkjerde taro raštре Džene. Sakoja Raštра Dženi šaj te anavkjerel salde jekhe manuše taro pire ničeja
4. O alusaribe bašo Komiteti kamla pe ovel ikjerdo na majgeči taro šov masekoja pala i data kana khuvela ko takati i akanutni Konvencia thaj sa agjaar ka ovel sakova dujto berš. Majharo štar masekoja angleder sakova lusaribe,o generalnikano sekretari ko Unikme Nacie, kamla pe te bičhalel lil dži raštре Džene akharindor len te den pire anavkjeriba ko roko taro duj masek. O generalnikano Sekretari kamla pe ko odova vakti te hazrikjerel patrin alfabetikane ničeja taro sa o anavkjerde manuša, thaj kamla pe te del len e raštrentje džene kiakanutni Konvencia
5. O alusariba kamla pe te oven ikjerde ko arakhina taro Raštре Džene ko thana taro generalnikano sekretari ko Uniime Nacie. Ko odola arakhina, kolende duj tronorja taro raštре Džene ka pheren o kvorumi, o manuša alusarde ko Komiteti kamla pe te oven odola kolen ka ovel le majbut avazia thaj apsolutnikano majbarogendo taro avazia taro reprezentativna džene taro raštре džene kola si odothe thaj kola avazikjerena.
6. O džene ko Komiteti kamla pe te oven alusarde baši mandati taro štar berša.Ola šaj te oven nijamea baši realusaribe te sine reanavkjerde. O šarti baši pandž alusarde džene ko avgo alusaribe ka nakhel o roko ko agor taro duj berša, sigate pala ko avgo alusaribe,o anava taro odola pandž džene ka oven alusarde pali loto taro Šerutno ki odoja bešin.

7. Dženo taro Komiteti te mulo,ja vakerela kaj taro turli karane našti te kjerel pe dajatve ko Komiteti,i raštra Dženi savi anavkjergja odole džene kamla pe te arakhel avere eksperte taro pire ničega thaj te adžikjerel o vakjeribe oja taro komiteti baši leste.
8. O Komiteti ka kjerel pire korkorutne nijamina thaj procesia.
9. O Komiteti kamla pe te alusarel pire bukjarne manušen baši dujeberšeskiri buti.
10. O arakhina taro Komiteti kamla pe te ikjeren pe ko Uniime Nacie. O bešinakerethana ja aver ikjeribaskere thana kamla pe te oven vakjerde taro Komiteti.
O Komiteti ka arakhel pe jek drom ko berš. O lungipe taro arakhina taro komiteti kamla pe te oven vakjerde, thaj dikhle, te si zaruri,ko arakhina taro raštare Džene kiakanutni konvencia, thaj dende ko vakjeribe oja tari generalnikani asambleja.
11. O Generalnikano Sekretari ko Uniime Nacie kamla pe te arakhel o zarurime bukja thaj šajsarina baši efektivnikani funkcia taro komiteti teliakanutni Konvencia.
12. E vakjeribaja oja tari Generalnikani Asambleja, o džene ko Komiteti fundirime teliakanutni Konvencia kamla pe te len kjari taro Uniime Naciengere hainga ko esavke šartia save ka alusarel i Asambleja.

Dženo 44

1. O Raštare Džene leljarena kaj ka bičhalen e Komiteteskje,pala ko Generalnikano Sekretari ko Uniime nacie,raportia bašo napia kolen leljargje thaj kola dena efektia bašo nijamia pendžarde thaj bašo kjerdo anglunipe taro odole nijamengoro hošibe:
  - (a) Bašo duj berša taro khuvibe ko takati tari Konvencia taro Raštare Džene kolengje oj athinela
  - (b) Ko vakti taro sakola pandž berša
2. O raportia kjerde teli akava dženo kamla pe te sikavel o faktoria thaj pharipa,te si esavke,kola athinena pe ki digra taro pheribe o dajatve teliakanutni Konvencia.Oraportia kamla pe thaj te saikjeren zarurime informacie kola ka vakjeren pe e Komiteteskje pherde haljovibaja baš implementiribe i Konvencia ki phuv kolakje oj athinela.
3. I Raštare Dženi savi bi8čhalgja o inicjalnikano rapporti e Komiteteskje nane zaruri,ko pire avgune raportia bičhalde ko haljovibe e paragrafeja 1
(b) Taro akanutno dženo, te palemvakjeren o fundavne informacie kola angleder odova sine vakjerde.
4. O Komiteti šaj te rodel taro raštare Džene ponodorigutne informacie džanle baši Konvenciakoro implementiribe.

5. O Komiteti kamla pe te bičhalel e generalnikane Asamblejake,pali ekonomikano thaj socialnikano Konsili,sakola duj berša,raportia baši leskere aktivipa.
6. O Raštare Džene kamla pe te kjerer pire raportia šukar dikhle e publikoske ko pire phuvja.

Dženo 45

Ki te avel pe dži efektivnikani Konvenciakiri implementacia thaj te takatinel pe o maškardžijaneskor barabarbutikjeribe ki umal učhardi e Konvencijaja: O specijalizirime agencie, o Uniime Naciengoro Čavengoro Fondi,thaj aver Uniime Naciengere organia kamla pe te oven čhivde te oven reprezentirime ki minska tari implementacia taro kotora tari akanutni Konvencia sar so si anglodikhle ko lengoro mandati. O Komiteti šaj te akharel e specialnikane agencien,e Uniime Naciengoro Čavengoro fondi thaj aver kompetentno badania sar so šaj te pakjal kaj si zarurime te arakhel ekspertengoro nasijati baši Konvenciakoro implementiribe ko umala kola perena teli dikhin taro lengoro respektirime mandati. O Komiteti šaj te akharel e specialnikane agencien, e Uniime Naciengoro Čavengoro Fondi, thaj aver Uniime naciengere organia te bičhalen raportia baš i Konvenciakoro implementiribe ko umala kola prena tali dikhin taro lengere aktivipa:

O Komiteti kamla pe te bičhalel,te pakjala kaj si zaruri,e specialnikane agenciengje, e Uniime Naciengere Čavengere Fondeskje thaj avere kompetento badanengje, raportia taro raštare Džene kola saikjerena rodipe, ja sikavena zaruri, baši tenikano nasijati ja arka,barabar e Komiteteskere observaciajaja thaj bahanencar, te si esavke,ko akala rodipa thaj sikaviba; O Komiteti šaj te del rekomendacia e Generalnikane Asamblejake te t rodel e Generalnikane Sekretare te leljarel ko piro šukaribe siklajvibe bukja phanle e čhaveskere nijamencar

O Komiteti šaj te kjerel bahania thaj generalnikane rekomanadacie upri funda taro ale informacie phanle e dženencar 44 thaj 45 tari akanutni Konvencia. Esavke bahania thaj generalnikane rekomanadacie kamla pe te oven bičhalde dži raštare Džene kolengjeoj athinela thaj rapportirime dži Generalnikani Asambleja, barabar e komentarencar,te si,taro Raštare Džene.

KOTOR III

Dženo 46

I akanutni Konvencia kamla pe te ovel puterdi baši hramovibe taro sa o Raštare.

Dženo 47

I akanutni Konvencia kamla pe te ratifikuinel pe. O instrumentia baši ratifikacia kamla pe te oven dende taro Uniime Naciengoro Generalnikano Sekretari.

Dženo 49

1. I akanutni Konvencia kamla pe khuvel ko takati ko trijandato dive pala ki dendi data taro Uniime Naciengoro generalnikano sekretari ko bišto instrumenti tari ratifikacia ja akceiriebe.
2. Sakone Raštrake savi ka ratifikuinel ja akcesirinel i Konvencia pala ko sadiebe taro bišto instrumenti tari ratifikacia ja akcesibe, i Konvencia kamla pe te khuvel ko takati ko trijandato dive pala ko sadeibe tari sakoja Raštra taro lakere instrumentia ja ratifikacia ja akcesibe.

Dženo 50

1. Sakoja Ražtra Dženi šaj te bahankjerel amandmani thaj te del le e Uniime Naciengere Generalnikane Sekretareskje. O Generalnikano Sekretari kamla pe palodova te kjerel lafi baši bahankjerdo amandmani e ražtrenar Džene, rodipaja ola te sikaven pi mangin baši konferencia ko Ražtre džene baši resarin te len ko dikhipe thaj te avazikjeren bašo bahania. Ki čhipota kana, ko vakti taro štar masekoja tar odova lafikjeribe, majhari jek trinori taro Raštare Džene kola si baš esavki konferencia, o Generalnikano sekretari kamla pe te akharel i konferencia teli patronati taro Uniime Nacie. Sakova amandmani leljardo taro butipe taro Raštare Džene kola sine thaj avazikjerge ki konferencia kamla pe te oven bičhalde e generalnikane Asamblejake baši vakjeribe oja.
2. Amandmani kova si leljardo ko haljovibe e paragrafeja 1 taro akanutno dženo kamla pe te khuvel ko takati kana ka ovel leljardo tari Uniime Naciengiri Generalnikani Asambleja thaj leljardo taro duj trinoria butipe Raštare Džene.
3. Kana o amandmani khuvela ko takati, ov kamla pe te phandel pe ko odola Raštren Džene kola leljargje le, avere Raštrenge Džene kola panda siohanle kotoreja tari akanutni Konvencia thaj avere amandmanencar kolen ola leljargje.

Dženo 51

1. E Uniime Naciengoro Generalnikano Sekretari kamla pe te lel thaj rotinel dži sa e Raštrende o teksti rezervaciencar kjerdo taro Raštare ko vakti kana sine ratifikuime ja akcesime.

2. Nane te ovel mukli bikompatibilnikani rezervacia e bukjaja so si resarimi bašakanutni Konvencia

O rezervacie šaj te oven cidime ko sakova vakti haberikjerindor baš odova efekti kova si adresirime dži Uniime Naciengoro Generalnikano Sekretari,kova kamla pe te informirinel sa e Raštren.Esavko haberikjeribe kamla pe te del efekti ki data koja sine leljardi taro Generalnikano sekretari.

Dženo 52

I Raštredženi šaj te avazikjereniakanutni Konvencia hramome haberikjeribaja dži Uniime Naciengoro Generalnikano Sekretari. O avazikjeribe ovela efektivnikano jek berš pala ki leljaribaskiri data taro haberikjeribe taro Generalnikano Sekretari.

Dženo 53

E Uniime Naciengoro Generalnikano Sekretari. anavkjerdo tariakanutni Konvencia

Dženo 54

O originali tariakanutni Konvencia kolende autentikane si o Arabikano, Kinakoro, Anglikano, Franciakoro, Rusiakoro thaj Španiakoro teksti kamla pe te ovel garavdo taro Uniime Naciengoro Generalnikano Sekretari.

KO ODOVA TAZDIVIPE o telihramome pherderadžakere džene kola si autorizirime taro pire respektime radže, vasthramongje i akanutni Konvencia.

DŽIPHERDE HAINGA BAŠ EDUKACIA BAŠO ČHAVENGERE THAJ MANUŠIKANE NIJAMIA

EUROPAKORO KONSILI

- **KOMPASI**

Sikavin bašo Manušikane Nijamengiri Edukacia e Terne Manušencar

Saikjerin: O lil reprezentirinela sarigutno leibe manušikane nijamengiri edukacija bašo čhave.Oj si saikjerdi taro pandž kotora. O sukavutne na kamla pe te drabaren sahno lil ki te šaj te istamalkjeren ola ki piri buti. Ola salde šaj te drabaren disave kotra kola interesirinena len majbut.

Štembilime: Maj 2002

ISBN: 92-871-4880-5

Internet: <http://eycb.coe.int/compass/>

- **EUROPAKIRI KONVENCIA BAŠO MANUŠIKANE NIJAMIA**

Šurakjeribaskiri nukta bašo sikavutne

Saikjerin: I mapa saikjerela duj kotora.Tumen ka arakhen lilora fundavne informaciencar sar te istemalkjeren i publikacia thaj o fundavne informacie taro Europakoro Konsili, i Europakiri Konvencia baši Manušikane Nijamia, o istamalkjeribe i Konvencia ki praktika, aver džanle kompetentna umala taro europakoro konsili thaj nesave bahania baši ponadarutni buti. Si thaj ki tikni verzia jek prezentacia tari Konvencia, instrukcie baši sikavutne thaj aktivipaskere čhipote bašo sikel.

Štembilime: April 2001

Internet: http://www.coe.int/T/E/human%5Frights/Ecri/3-Educational_resources/Education_Pack/Education_Pack_pdf.pdf

UNESCO (<http://portal.unesco.org>)

- **EDUKACIA BAŠI MAŠKARDŽIJANESKORO HALJOVIBE**

Saikjerin: I brošura mothovela sar UNESCO dikhela sine dežberšipaja te lačharkjerl o šartia ki edukacia sakoneske thaj ko šukar maškardžijaneskoro haljovibe.Odova si hanig baši barvale thaj turli ideje,eksperimentia thaj gndipa bašo bukja džanle sa e naciengje sar so si manušikane nijamia,sansari thaj demokratia.dizajnirime specialnikane bašo sikavutne thaj sikel.

Štembilime: 1996

Internet: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001248/124833e.pdf>

UNICEF (<http://unesco.org>)

- PROMOVIRIBE E ČHAVENGORO LEIBE THAN
KO ANIBE DEMOKRATIKANE ČHINAVIBA

Saikjerin: I publikacia si fokusirime ko pučiba bašo čahve thaj terni populacia.Sikavela o džanlipo tari terni populacia.upri funda tari Konvencia baši Čhaveskere Nijamia, lengoro aktivnikano leibe than thaj sa o digre baši lengoro involviribe ko sturkture baš aniba čhinaviba(ki familia,sikljojni,than kote so dživdinena, ko ternikane ja aver organizacie). Olate si thaj praktikane umala ko nesave phuvja.

Štembilime: 2001

ISBN: 88-85401-73-2

- DŽIVDIPE SAR MIRO

Saikjerin: I publikacia si kjerdi bašo čhave taro 9 dži 12 berša. O respekti baši čhavengere nijamia si sikavde ko sarigutno čhani. E čhavengere dživdipa se tasvirkjerde individualnikane dživdipaskere paramisiencar,lengere dživdipaskere šartencar thaj lengere pakjivencar baši majšukar dživdipe

Štembilime: 2001

ISBN: 0-7894-8859-0

AMNESTI INTERNEJŠNL (<http://www.amnesty.org>)

- AVGA ADMIA

Sikavin baši Šurakjeribe Manušikane Nijamengere Edukacijaja

Saikjerin: I sikavin si iradime bašo sikavutne thaj sa avera,kola si involvirime ko educiribe terne manuša thaj ka mangena sine te saikjeren I manušikani nijamengiri edukacia ki piri buti. Oj sikavela istemalkjeribaskere metodija baši manušikani nijamengiri edukacia bašo čhave ko fundavne thaj maškarune sikljojne,jekhajekh thaj sikavela numero reference thaj linkoja dži aver publikacie,organizacie thaj relevantna veb patrina.

Štembilime: 1997,London

Internet: <http://erc.hrea.org/Library/teachers/first-steps.html>

- HJUMAN RAJTS FOR ČHILDREN (manušikane nijamia bašo čhave)

Sikavin baši Sikavibe Manušikane Nijamia Čhavengje taro 3-12 berša

Saikjerin: O lil si ulavdo ko 10 kotra,sakova si nišankjerdo baši jek principi tari Uniime Naciengiri Deklaracia baši Čhavengere Nijamia. O metodija ko

lil si istemalkjeribaskere ki badanikani edukacia, sociaologia, matematika, historia, arti thaj čhibjakoro treningo.

Štembilime: 1992

HJUMAN SEKJURITI NETVORK (manušikani arakhibaskiri sepetka) <http://www.humansecuritynetwork.org/>

- HALJOVIBE O MANUŠIKANE NIJAMIA.SIKAVIN
BAŠI MANUŠIAKNI NIJAMENGIRI EDUKACIA

Saikjerin: But sarigutni sikavin trenerengje baši manušikane nijamia,savo athinela pe ko kulturnikano hošipaskoro leibe,upri funda taro manušikane nijamengoro sarigalipe.Saikjerela turli pedagogikane materialia kola ka istemalkjeren pe ki manušikani nijamengiri edukacia sar bašo terne agjaar thaj bašo bare.

Štembilime: 2003, Europakoro Treningoskoro thaj Pučaribaskoro Centari baši Manušikane Nijamia thaj Demokratia,Grac

ISBN 3-214-08322-8

HJUMAN RAJTS EDUKEJŠN ASOSIEJTS-HREA (manušikani nijammegiri edukaciakiri asociacia)

- POPULARNIKANI EDUKACIA BAŠI MANUŠIKANE NIJAMIA
24 *Participaciakere Misalia baši Fascilitatoria thaj sikavutne*

Saikjerin: e treningoskiri sikavin si kjerdi baši biformalnikani edukacia koja athinela ko džuvljengere thaj čhavengere teme ja bukja, respekti bašo garvasijalipe thaj fer nijamina,linkoja maškar manušikane nijamia thaj džovapialipa, tamiribe dizutnengoro sasoitnipe, mujalkjeribe o prejudicie (stereotipia), informacie baši takatibe thaj avera. E sikavinakere uče participaciakere metodia šaj te oven adaptirime kori aver čhaneste lačhariba thaj kulture thaj džikana si kjerdi baši popularnikani edukacia, ola sine kamijabale istemalkjerde ko programe baši formalnikani edukacija thaj agjaar.

Štembilime: 2000

ISBN: 0-9706059-0-0

Internet: <http://www.hrea.org/pubs/claudie00.html>

- HJUMAN RAJTS EDUKEŠN RISORS BUK

(manušikane nijamengoro edukaciakoro haingeskoro lil)

Saikjerin: Sarigutni. Maškardžijaneskiri legarin savi saikjerela o drom kori Manušikane Nijamengee Edukaciakere organizacie thaj aktivipa, thaj dikhiba baši manušikane nijamengere kursia thaj treningoja dende buvleste ko sumnal, notikjerdi bibliografia baši manušikane nijamengiri literature thaj patrin taro nekobor agencie.

Štembilime: 2000

Internet: <http://www.hrea.org/pubs/elbers00.html>

HJUMAN RAJTS INTERNET-HRI (<http://www.hri.ca/>)

- VASTESKOROLIL BAŠI MANUŠIKANE NIJAMENGIRI EDUCACIA

Saikjerin: i publikacia si štembilime ko serie edukacia baši manušikane nijamia. Oj dela e sikavutnengje informacie bašo hainga thaj aktivipa baši terbijatkjeribe i kultura thaj manušikane nijamia.

Štembilime: 2000

Internet: <http://www.hri.ca/publications/new/hreduhandbook/>

AVER ISTEMALKJERIBASKERE INTERNET LINKOJA

Council of Europe - Youth:

http://www.coe.int/T/E/Cultural_Co-operation/Youth/

UNICEF-Compendium:

<http://www.unicef.org/teachers/compendium/index.html>

Save the Children:

<http://savethechildren.org>

Child Rights Information Network:

<http://www.crin.org>

Human Rights Watch (Children's Rights Division):

<http://www.hrw.org/children/about.htm>

Human Rights Internet (Children's Rights):

<http://www.hri.ca/children>

PUČIBUTNO

Iresarin taro akava pučibutno si te dikhļjakjerel o efektia taro AMARE NIJAMIA karte baši sikavibe thaj sikljaribe e čavengere nijamia. Ponodorigate, amen sijam interesirime baši tumare gdnipa taro individualnikane riga taro sikavibe e čavengere nijamia. Nane čačutno ja bičačutno džovapi ko savo thaj te si pučibe.

TUMARI PHUV.

- Umdinena li kaj si tumen čaljaribaskoro džanlige baši akala maškardžianeskere instrumentia baši čavengere thaj manušikane nijamia?

	Oja	Na
Konvencia baši Čaveskere Nijamia	☐	☐
Univerzalnikani Deklaracia bašo Manušiakne Nijamia	☐	☐
Europakiri Konvencia baši Manušikane	☐	☐
Nijamia thaj Fundavne Tromalipa	☐	☐

I resarin taro avutne vakjeriba si te sikljava baši tumare dikhiba ko turli faktoria khedime baši čavengere thaj manušikane nijamia.

Drabaren sakova vakjeribe thaj alusaren o džovapi ki kolumna savi si jekhajek tumare dikhibaja bašo vakjeribe.

- E čavengere thaj manušikane nijamia si o soduj džanle ko sakodiveskoro dživdipe thaj ki sikljevni.

Me zuraleste haljovava man *Haljovava man*
Na haljovava man *Zuraleste na haljovava man*

- E čavengere thaj manušikane nijamia si idelanikane. Ola našti te oven ikjerde ko sakodiveskoro dživdipe thaj sikljevni.

Me zuraleste haljovava man *Haljovava man*
Na haljovava man *Zuraleste na haljovava man*

- E čavengere thaj manušikane nijamia si luksuznikane thaj salde o barvale phuvja šaj te ikjeren olen ko čačipe. O čorore phuvja našti te ikjeren olen ko čačipe.

Me zuraleste haljovava man *Haljovava man*
Na haljovava man *Zuraleste na haljovava man*

- O sikavutne respektirinena e siklengoro umdibe thaj takatinena olen te vakjeren pire dikhiba ko klaseskoro ikjeribe

Me zuraleste haljovava man *Haljovava man*
Na haljovava man *Zuraleste na haljovava man*

- Umdinena li kaj o karte si šukar sikavibaskoro halati te stimulirinen pe o čhave bašo sikljoibe čhavengere nijamia?

Oja   Na

- Umdinena li kaj o sikel sine stimulirime taro teme kola direktnikane si sdresirime kori lende(individualnikano nijami) ja kaj ola mangena akava sikavibaskoro metodi)

Alusaren saldo jek džovapi.

O sikel sine stimulirime e temaja (individualnikano nijami)
 kole amen sikavgjam.

O sikel sine avgo entuzijastia baši sikavibaskoro metodi.

O sikel arakhle interesnikano o soduj sar o teme kola
 sine sikavde thaj agjaar o sikavibaskere metodia.

- Hramonen 3 nijamia ja aktivipa kola si bahankjerde ko karte, a kola sine majšukar dodžakjerde taro čhave. Soske?

- Soske?
- Soske?
- Soske?

- Kola forme taro čelalipe si sakodiveskere ko tumaro sikljovnakoro trujalipe?

Alusaren jek ja majbut džovapia:

- akušipe
- verbalnikano čelalipe
- badanikano čelalipe
- Aver(anavkjeren):

- Ikjerela li tumari sikljojni sama baši toleranciakere teme?

Oja   Na

- Sine li o sikel pendžarde e čhavengere nijamencar angleder o proekti AMARE NIJAMIA te ovel ikjerdo?

Na (nijekh) oja (sa o nijamia) harneste (saldo nesave taro nijamia)

- Pala ko individualnikane aktivipa,pendžarena li o sikel e nijamengoro phagipe ja šaj te vakjeren esavki čhipota?

Na (nijekh) oja (sa o nijamia) harneste (saldo nesave taro nijamia)

Kola si o majdžanle efektia taro istemalkjeribe o karte AMARE NIJAMIA?
Alusaren salde jek alusarin taro niče

- Ko sakodiveskere maškarakcie,o sikel pendžarela o phagipe taro nijamia kola generalnikane si senzitivnikane ko teme baši čavengere nijamia.

Me zuraleste haljovava man Haljovava man

Na haljovava man Zuraleste na haljovava man

- O sikel majbut šunena baro numero forme taro turlipe thaj ulavibe ko lengoro socalikanano trujalipe.

Me zuraleste haljovava man Haljovava man

Na haljovava man Zuraleste na haljovava man

- Alusaribaja o karte, o sikel siklile te dikhen o manušikane nijamia ko kritikano čhani thaj na istemalkjerena olen salde baši lengoro šukaripe.

Me zuraleste haljovava man Haljovava man

Na haljovava man Zuraleste na haljovava man

- Alusaribaja o karte,o sikel ule majsenzitivnikane kori respekti baši manušikane nijamia taro majhari samakere grupe(čhave specialnikane zarurencar, čhave taro čorore familie)

Me zuraleste haljovava man Haljovava man

Na haljovava man Zuraleste na haljovava man

- Istemalkjeribaja o karte, aljum dži džanlipa kola ka pomaškaren mangje ko esavke proektengiri implementacia bašo manušikane nijamia

Me zuraleste haljovava man Haljovava man

Na haljovava man Zuraleste na haljovava man

- Mangena li te len džipherdo treningo te sikvane thaj dersiden e čhaven baši manušikane nijamia?

Oja Na

Te vakjergjen oja,džovapiden ko akava pučibe:

- Ko save umala taro sikavibe thaj sikeljovibe e čhaven bašo manušikane nijamia bi mangena sine te šukarkjeren tumaro džanlige?

Alusaren tumare džovapia

Saikjerina baši sikavibe thaj sikeljovibe e čhaven bašo manušikane nijamia

Sikavibaskere thaj sikeljovibaskere forme thaj metodija

bašo čavengere thaj manušikane nijamia

Barabarbutikjeribe maškar o sikavutne ko planiribe thaj

ikjeribe dersia bašo čavengere thaj manušikane nijamia

- Mangena li te len than ko treningoja nišankjerde baši sikavibe thaj sikljovibe I tolerancia?

Oja   Na

Te džovapidengjen oja, džovapikjeren akava pučibe.

- Ko save umala taro sikavibe tolerancia mangena te len tumaro džanlipe?

Rotakjeren odova džovapi so si tumengje majčačo!

Saikjerin bašo sikavibe thaj sikljovibe tolerancia

Metodia baši sikavibe thaj sikljovibe tolerancia

Oven but saste bašo tumaro ulavdo vakti baši džovapikjeribe
o pučibutno baši sikavibe thaj sikljovibe e čhavengere
nijamia istemalkjeridnor o karte AMARE NIJAMIA.

Bičhalen tumare džovapia ki akaja adresa:

Mitja Sardoč, Educational Research Institute, Gerbičeva 62,
1000 Ljubljana, SLOVENIA

RAŠTRE PARTICIPANTIA KO OSCE

- Albania
- Andora
- Austria
- Belarusia
- Belgia
- Bosna thaj Hercegovina
- Bugaria
- Čehia
- Danemarka
- Ermenia
- Estonia
- Finlanda
- Francia
- Germania
- Grcia
- Gruzia
- Holand
- Hungaria
- Irlanda
- Islanda
- Italia
- Kanada
- Kazahstan
- Khoranipe
- Kipar
- Kirgistan
- Kroacia
- Latvia
- Lihtenštajn
- Llitvania
- Luksemburg
- Moldavia
- Monako
- NJR Makedonia
- Norveška
- Polanda
- Portugalia
- Romania
- Rusia
- San Marino
- Slovakia
- Slovenia
- Srbia thaj Montenegro
- Sumnali Samudra
- Špania
- Švajcaria
- Švedia
- Tadžikistan
- Turkmenia
- Uniime Amerikakere Raštre
- Uniime Thagarutnipe
- Ukraina
- Uzbekistan

AMARE NIJAMIJA

Si sikavibaskere halita baše čhavorengere nijamengiri edukacija,
bašo čhave taro 10-12 berša.

Ikalutno:

Ministeriumi bašo Avrune Buka tari Republika Slovenia
Prešernova 25
1000 Ljubljana
Slovenia

Autoria:

Blanka Jamnišek
Liana Kalična
Andreja Barle Laktova
Zoran Pavlovič
Mitja Sardoč

Ilustratori: Matjaž Schmidt

Dizajn: Jaša Schmidt

Ljubljana, 2005